RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1898. Andra Kammaren. N:o 7.

Tisdagen den 15 februari.

Kl. 1/2 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 dennes.

§ 2.

Vid föredragning till en början af Kongl. Maj:ts proposition angående jernvägsanläggningar för statens räkning begärdes ordet af

Herr A. Hedin, som yttrade: Jag tillåter mig att uttala den önskan, att statsutskottet icke måtte brådstörta behandlingen af detta ärende. Det är alldeles säkert, att, hvad beträffar den ena af de utaf Kongl. Maj:t ifrågasatta jernvägsanläggningar, dess öde är väsentligt boroende utaf det sätt, hvarpå de tvenne grufpropositionerna komma att blifva behandlade. Ett stort antal af Riksdagens — i allt fall vet jag, att det är ett stort antal af denna kammares — ledamöter kommer att låta sitt omdöme om den s. k. Ofotenjernvägen bero deraf, om de två grufpropositionerna och de i sammanhang dermed väckta motionerna leda till ett från kammarens synpunkt, Riksdagens synpunkt tillfredsställande resultat. Derför tillåter jag mig, som sagdt, uttrycka den önskan, att man måtte se tiden an, intill dess den fråga blifvit löst, som genom dessa tvenne propositioner och ett par med anledning deraf väckta motioner blifvit underställd Riksdagens pröfning.

Härefter hänvisades den kongl. propositionen tillika med det i anledning af densamma nu afgifna yttrande till statsutskottet.

§ 3.

Föredrogos vidare, hvar efter annan, de på kammarens bord hvilande motioner; och hänvisades dervid:

herr *N. Anderssons* i Pettersborg motion, n:o 203, till lagutskottet;

herr *P. Waldenströms m. fl.* motion, n:o 204, till kammarens tillfälliga utskott n:o 2; och

herr *A. P. Gustafssons* motion, n:o 205, till särskilda utskottet.

§ 4.

Föredrogos och bordlades för andra gången:

statsutskottets utlåtanden n:is 2, 3 och 4; samt
lagutskottets utlåtande n:o 16.

§ 5.

Afgåfvos nya motioner af:

herr *C. A. Andersson* i Malmö, n:o 206, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning angående åstadkommande af ökad varaktighet hos tryckpapper af ordinär beskaffenhet;

herr *M. Dahn,* n:o 207, i anledning af Kongl Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 11, 21, 59 och 73 i förordningen om kommunalstyrelse på landet;

herr friherre *I. von Knorring m. fl.,* n:o 208, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 11, 21, 59 och 73 i förordningen om kommunalstyrelse på landet; och

herr *L. Eriksson* i Bäck, n:o 209, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 11, 21, 59 och 73 i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

Dessa motioner begärdes på bordet och bordlades.

§ 6.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 4, till Konungen, angående ändring af § 9 i underrättelserna om hvad vid tulltaxans tillämpning iakttagas bör.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *C. W. Hultstein* under 8 dagar fr. o. m. d. 17 dennes;
och » *J. Persson* i Arboga » 12 » » » 17 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,45 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Onsdagen den 16 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 i denna månad.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *L. Annerstedt* aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag om ändrad lydelse af § 2 mom. 3 och § 11 mom. 1 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilde att fullgöra reqvisitioner för krigsmagtens behof, och

angående pensionsrätten för gevärshandtverkare vid indelta infanteriet.

De kongl. propositionerna bordlades.

§ 3.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att ledamoten af Andra Kammaren, landshöfdingen K. S. Husberg till följd af sjukdom är hindrad att under närmaste tid lemna sin bostad, intygar, Stockholm den 15 februari 1898

John Sjöqvist
med. dokt., leg. läk.

§ 4.

Efter föredragning af de i gårdagens sammanträde aflemnade motioner hänvisades:

Till kammarens tillfälliga utskott n:o 4:

herr *C. A. Anderssons* i Malmö motion n:o 206; samt

till lagutskottet:

herr *M. Dahns* motion n:o 207,

herr friherre *I. von Knorrings m. fl.* motion, n:o 208, och

herr *L. Erikssons* i Bäck motion, n:o 209.

§ 5.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet.

Till kammarens afgörande förelåg till en början lagutskottets utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion angående utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet.

I berörda inom Andra Kammaren afgifna motion n:o 37 hade herr *P. Waldenström* hemstält, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att hvarje äktenskap mellan svenska, till äktenskap berättigade män och qvinnor skall kunna ingås inför borgerlig myndighet, när kontrahenterna det åstunda.

Utskottet hemstälde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *Folke Andersson, Petersson* i Fräntorp, *Anderson* i Tenhult, *Nilsson* i Skärhus, *Ersson* i Hede, *Svensson* i Karlskrona och *Jansson* i Djursätra, hvilka ansett att motionen bort af utskottet tillstyrkas.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde

Herr Waldenström: Det är nu rätt många gånger, som jag tagit mig friheten att väcka denna motion i Riksdagen. Lagutskottet fortsätter att spjerna mot udden, och jag kan icke undra derpå, men jag tänker, att det icke skall dröja länge, innan utskottet måste gifva med sig.

I sammanhang med denna motion har jag förut väckt en annan likartad, nemligen att kontrahenter, som icke begått Herrens nattvard i svenska kyrkan, skola hafva rättighet att erhålla kyrklig vigsel. Denna har också afslagits den ena gången efter den andra och senast vid 1896 års riksdag af Första Kammaren. Nu har emellertid i år kommit från Kongl. Maj:t ett likadant förslag, och hvar-

ken lagutskottet eller någon af Riksdagens kamrar har haft någonting att anmärka deremot, ehuru Kongl. Maj:t lika litet som jag sett något annat i stället för nattvarden, som blifvit borttagen. Jag tänker, att det en dag skall gå på samma sätt med den nu föreliggande motionen.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Om jag slår upp lagutskottets betänkande, så finner jag, att det nu liksom 1896 inskränker sig till att anföra hvad det sade 1892, dock med någon afkortning. Det heter nemligen: »Lagutskottet vid 1892 års riksdag yttrade bland annat», och så vidare. Det der ordet »bland annat» är icke utan betydelse. Vid 1896 års riksdag anförde utskottet fullständigt hvad det sagt vid 1892 års riksdag. Här åter har utskottet uteslutit sista meningen deraf, och det kan icke hafva varit utan särskilda skäl. Jag tänker att nästa gång faller en mening till bort, och gången derefter åter en mening, till dess af hela lagutskottsbetänkandet ingenting står qvar.

Hvarje menniska, som närmare tänker på saken, skall utan tvifvel finna, att här blott är fråga om att införa *sanning* i våra religiösa och kyrkliga gerningar och förhållanden. Jag har i min motion påpekat, att svenska kyrkan ju skall vara en bärare af sanningen. Hvad skall det då tjena henne till för gagn att upprätthålla ett förhållande, som ovilkorligen, huru man än vänder på det, är och förblir en osanning?

Utskottet har nu, liksom förr, helt enkelt ignorerat allt, hvad jag i min motion anfört till stöd för saken, och allt hvad under diskussionen i Riksdagen anförts *för* motionen. Jag har till exempel först anfört nödvändigheten att, som jag nämnde, införa sanning i våra kyrkliga och religiösa handlingar. Det nämner lagutskottet icke ett ord om. Jag har vidare påpekat, hurusom man förut hade tvångsdop, tvångskonfirmation, tvångsnattvardsgång och jag kan tillägga tvångskyrkotagning. Allt detta har blifvit borttaget, utan att svenska kyrkan på ringaste sätt farit illa deraf. Nu har jag sammanstält kyrklig vigsel med dessa andra kyrkliga handlingar, och framhållit, att det är lika illa att hafva tvång vid denna som vid de öfriga. Men allt detta, som väl får anses odisputabelt, *låtsar utskottet bara icke om.*

Jag har sedan sagt, att äktenskapet icke blir heligare genom den kyrkliga vigseln; att denna icke gör äktenskapet lyckligare; att den icke gör makarne bättre eller trognare mot hvarandra; att den icke tryggar svenska staten; och att svenska statskyrkan icke har något gagn deraf. Allt detta ignorerar också utskottet.

Jag har vidare framhållit, att detta tvång tvärtom måste vara till skada för alla parter; ty osanning och orättfärdighet kunna icke utöfvas, utan att de förr eller senare straffa sig sjelfva. Och det är i synnerhet på det religiösa området, som sanningen borde få råda oinskränkt, ty der är det osanningen gör den största skadan.

I stället för att upptaga och bemöta hvad jag sålunda anfört, säger utskottet åtskilligt annat. Det säger, till exempel, att man

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

icke får lemna åt kontrahenterna att »efter godtycke» välja mellan den kyrkliga och borgerliga formen för äktenskaps ingående. Utskottet älskar att begagna ordet »godtycke», derför att det är ett ord, som har dålig klang. Men det är här icke fråga om något godtycke, för så vidt man icke skall kalla hvarje valfrihet för godtycke. Valfrihet råder i många fall redan nu. Om till exempel två kontrahenter vilja ingå äktenskap, den ena tillhörande svenska statskyrkan och den andra ett främmande trossamfund, så hafva de rättighet att blifva vigda af en prest inom det ena eller det andra trossamfundet eller också att anlita den borgerliga myndigheten för att få äktenskapet laggiltigt. Men icke kan man kalla det godtycke, att makarne få välja på det sättet.

Sedan säger utskottet, att staten har för stiftande af »ett lagligt äktenskap» bestämt en viss form. Detta är emellertid icke sant, ty staten har *två* former för ett lagligt äktenskaps ingående. Icke vill väl utskottet säga, att ett äktenskap, som ingåtts på civilt sätt, icke är ett fullt lagligt äktenskap?

Vidare säger utskottet, att »den mest värdiga formen» för äktenskaps ingående är den kyrkliga. Men det är heller icke sant. Ty det kan ske lika värdigt på det ena och det andra sättet, och det tillhör icke lagutskottet att framhålla det kyrkliga sättet såsom i något afseende värdigare än det civila. Ett civilt äktenskap kan ingås på fullt värdigt sätt, och vid ett kyrkligt äktenskaps afslutande kan det gå till på ett i högsta grad ovärdigt sätt.

Sedermera heter det, att staten icke bör göra denna eftergift »för ett fåtals subjektiva uppfattning» o. s. v. Men det beror väl icke på, huru många eller få, som begära en sak, utan att frågan är, huruvida de hafva rätt; ty man bör gifva menniskorna deras rätt, äfven om de blott äro två eller tre. Alla lagförändringar hafva väl också kommit till stånd på det sätt, att det varit några jemförelsevis få, som yrkat derpå, och att man till slut varit tvungen att gifva vika för dem, *när de befunnits hafva rätt.* Men samvetstvångets förkämpar hafva alltid resonerat på det sättet: »Det är blott några få, som begära saken, och icke kan man göra det blott för deras skull.»

Kierkegaard, den bekante danske författaren, säger i en af sina satiriska skrifter härom: Till en prest kom en baptist och sade: »Jag vill gå ut ur den danska statskyrkan.» »Det går icke an», sade presten, »ty vi hafva ingenstädes att släppa dig.» Då sade baptisten: »Men jag vill icke stanna qvar; jag går ut ändå.» Derpå svarade presten: »Vi hafva icke någon kolumn i det statistiska tabellverket, der vi skulle kunna införa dig.» »Men jag går ut ändå» fortfor baptisten. »Tycker du då», genmälde presten, »att vi endast för din skull skola göra den eftergiften att ändra våra statistiska tabeller?» Ja, det är alltid på detta sätt som samvetstvångets förkämpar resonera: »det är endast ett fåtal, som önska det, derför kunna vi icke göra det.» Så var det äfven under den tid, då

man hade att kämpa mot konventikelplakatet. Det var ju endast några få, som höllo konventiklar, och man ansåg, att man icke skulle göra några eftergifter för dem och »deras subjektiva uppfattning». Men huru det var, så insåg man till slut, att de hade rätt, och derför måste man gifva dem den frihet, de fordrade.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Nu säger utskottet, att svenska staten har enligt gällande lag en regelmessig form och en undantagsform för äktenskapets ingående. — Detta är dock icke rigtigt, ty den kyrkliga formen är den regelmessiga, när begge makarne begått nattvarden i den svenska statskyrkan, men deremot än så länge en förbjuden form, när endera af makarne icke begått nattvarden i den svenska kyrkan. Härutinnan kommer nu visserligen en ändring att göras på grund af Riksdagens beslut här om dagen, men det förhåller sig ändå äfven derefter så att, om endera af makarne icke åtnjutit konfirmationsundervisning af prest, den kyrkliga formen för äktenskaps ingående blir en förbjuden form, under det att den civila formen är den regelmessiga.

Vidare säger utskottet, att man måste beakta, hurusom uppfattningen af äktenskapet och utsigterna för förverkligandet af dess uppgifter i ej ringa mån bestämmas af det sätt, hvarpå äktenskapet ingås. Det tror äfven jag, men om lagutskottet tänker, att man skall befrämja en allvarligare uppfattning af äktenskapet derigenom att man tvingar menniskor till att ingå äktenskap på ett sätt, som är för dem, för deras känslor, för deras samveten och öfvertygelse motbjudande, så tror jag, att utskottet tager väsentligen miste. Jag tror icke, att någon af herrarne skulle få någon högre eller allvarligare uppfattning af en förbindelse, det vare hvilken som helst, om till denna förbindelses ingående fordrades att underkasta sig ett kyrkligt band, som för kontrahenterna sjelfva vore vederstyggligt.

Herrarne skola icke tro, att det är endast radikaler, rabulister och kyrkoomstörtare, som önska denna förändring. Vid 1893 års kyrkomöte uttalades härutinnan allvarliga bekymmer från kyrkligt håll, och det i synnerhet från en person, om hvilken man allra minst kan tänka, att han har några omstörtningsplaner i sigte. Professor Rudin yttrade nemligen då: »Jag vill till sist erinra om, hvilka missförhållanden som nu kunna ega rum just vid den kyrkliga vigseln. Vi äro nu *tvungna* att viga personer, som äro dertill kyrkligt berättigade, *ehuru de på det mest skriande sätt äro fiendtliga mot kyrkan och icke skulle vilja hafva hennes välsignelse, om de hade frihet.* Jag skulle kunna anföra exempel på sådana personer, som antingen vägrat eller ock *uttalat sin högsta motvilja mot att ens knäböja vid vigseln till bön och mottagandet utaf välsignelsen.*» Från den tid, jag sjelf var prest, kan jag också intyga, att det funnits kontrahenter, som vid vigseln bestämdt vägrat att falla på knä för att mottaga välsignelsen.

Vidare säger utskottet, att det skulle kunna uppstå »allehanda slitningar mellan kontrahenterna och deras anhöriga». — Ja, men

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

hvilka äro då dessa »slitningar»? När till exempel kontrahenter, tillhörande olika trossamfund, vilja ingå äktenskap, så hafva de att välja mellan tre sätt: vigsel genom svenska kyrkans prest, vigsel genom det främmande trossamfundets prest samt borgerlig vigsel. Hafva herrarne hört talas om några slitningar, som deraf vållats? Då hafva herrarne hört något, som icke kommit till min kännedom. Men jag vill se den, som kan anföra något sådant. Och äfven om man kan tänka sig slitningar, så kunna de äfven tänkas vid bibehållande af det tvång, som nu är. Jag anförde år 1896, hurusom en prestman här i Stockholm måst resa till England för att få kyrklig vigsel med sin fästmö; ty den kunde han ej få i Stockholm, derför att fästmön ej begått nattvarden i den svenska statskyrkan. Tro icke herrarne, att sådant kan vålla några »slitningar mellan kontrahenterna och deras anhöriga» vid äktenskapets ingående. Men ännu mer: Äro kontrahenterna af olika trossamfund, så kan det både före och efter äktenskapets ingående blifva slitningar derom, huruvida barnen skola uppfostras i den ena eller den andra trosläran; men icke kan man derför förbjuda sådana personer att sluta äktenskap, under förklaring att sådana slitningar kunna uppstå.

Denna motion har de gånger, den varit före i Riksdagen, gått igenom i Andra Kammaren, men fallit i den Första. Nu ser jag, att flertalet af de ledamöter af utskottet, som tillhöra Andra Kammaren, hafva reserverat sig, och jag tager mig derför friheten att yrka afslag å utskottets betänkande och bifall till min motion, allt under förhoppning, att kammarens beslut skall nu blifva detsamma som förut.

Häruti instämde herrar *Broström, Hultkrantz, Eriksson* i Elgered, *Olsson* i Åsak, *Vahlin, Hammarström* och *Norman.*

Vidare anförde:

Herr Byström: Herr talman! Mine herrar! Jag skall anhålla att få yttra några ord med anledning af detta utskottets betänkande.

Bland de många punkter, som i betänkandet äro berörda, finnes ingen, som jag anser vara så origtig, ja upprörande, som då utskottet säger, att staten icke bör göra någon »eftergift till förmån för ett fåtals subjektiva uppfattning». Om utskottet dermed menar, att en sak är rätt, derför att det är ett större antal, som yrkar på densamma, så förstår jag icke, hvarför icke det principielt rätta skulle vara lika rätt, äfven om det är endast ett fåtal, som önskar det. Denna princip har ju staten förut i flera fall iakttagit, så att staten har handlat mycket rättvisare, än utskottet vill att den skall handla, ty sjelfva dissenterlagen är ju från början åtminstone ett uttryck för ett fåtals mening, och staten har ansett, att den borde

gå detta fåtals önskan till mötes och stifta sådana lagar, som skulle befrämja statens bästa med hänsyn till detta fåtals öfvertygelse.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Jag skulle vilja tillropa dem det vederbör orden: respekt för den ärliga religiösa öfvertygelsen!

Tänker man sig nu sjelfva uttrycket »ett fåtal», så undrar jag, om icke detta fåtal är ganska respektabelt.

För det första har man ju de frikyrkliga samfunden i landet. Af yttranden af deras ledande män här i Riksdagen — somliga af dem hafva ju haft och ha säte och stämma här i kammaren — finner jag, att de samfäldt önska denna reform. Dessa samfunds medlemsantal kan numera räknas, jag vågar säga, i hundratusental. Det bör bjuda oss att taga någon hänsyn till detta antal. Vidare finnes det ju många andra, som icke anslutit sig till de frikyrkliga samfunden, men som ändock önska denna reform. Jag vågar icke säga huru många dessa äro, ty jag har ingen statistik deröfver, men jag är öfvertygad derom, att de äro många. Om dessa läggas till de först omnämnda, blifver antalet ganska respektabelt och till och med *så* respektabelt, att det bör kunna mana dem, som icke vilja taga hänsyn till fåtalet, att taga hänsyn till det ansenligt stora antal, som dock står bakom detta yrkande.

Att de äro många, som önska begagna sig af rättigheten att ingå borgerligt äktenskap, visas äfven deraf, att, ehuru de lagar, som nu äro gällande, långt ifrån lemna alla dem, som vilja ingå borgerligt äktenskap, rättighet dertill, det likväl mellan åren 1881—1894 var icke mindre än 3,283 dylika äktenskap som afslötos. Och jag antager, att deras antal numera vuxit till åtminstone 4,000. Mig förefaller derför, som om utskottets uttryck »ett fåtals subjektiva uppfattning» i detta fall ej kan rättvisligen försvaras.

Vidare anför utskottet, att den frihet, som motionären i förevarande fall påyrkat, icke bör komma till stånd. Ja, så har man sagt förut om många reformer på snart sagdt alla områden, men särskildt om sådana på det kyrkliga området. Detta har ju motionären sjelf framhållit, så att derom behöfver jag icke yttra något. Jag tror dock, att det förslag, som här är å bane, är ett steg mot det mål — religions- och samvetsfrihet — som jag anser vara bland ett folks dyrbaraste förmåner.

Vi hafva redan med hänsyn till formen för äktenskaps ingående i vårt land två möjligheter: det kyrkliga och det civila. Det gäller derför blott att nu få en sådan lagförändring till stånd, att man i det afseendet kan få någorlunda valfrihet.

Jag skulle vilja omtala för herrarne, i synnerhet för dem, som anse det icke vara rigtigt värdigt att ingå civiläktenskap, huru ett sådant äktenskap ingås, men jag anser mig icke böra upptaga kammarens tid dermed. Men deremot ber jag att få erinra derom, att det finnes åtskilliga land, som hafva valfrihet i afseende på äktenskaps ingående. I Amerika till exempel har man rättighet att välja mellan den kyrkliga och

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

den borgerliga formen. Jag tror, att det icke inverkar något på ett äktenskaps lycka, hvilkendera af de nu nämnda lagliga former man använder, i synnerhet som det vigtigaste: beslutet, valet och betingelserna, torde vara afgjordt mellan kontrahenterna, innan de lagligen vigas. Och då de sjelfva få taga ett så vigtigt steg som att välja make eller maka, så borde de väl också kunna få inom lagliga gränser välja formen för äktenskapets ingående.

Angående utskottets fruktan för att en utsträckning af det borgerliga äktenskapet skulle »inverka störande på den moraliska uppfattningen hos vårt lands befolkning», så anser jag, att den betänkligheten icke ens behöfver bemötas. För öfrigt har motionären sjelf redan bemött den.

Åtskilliga andra skäl än de nu framdragna skulle från min sida kunna anföras till förmån för den föreslagna lagförändringen, men jag skall icke nu besvära kammaren dermed. Jag kan till väsentliga delar instämma med den föregående talaren och jag anhåller att i likhet med honom få yrka bifall till motionen.

Herr Restadius: Jag skall, herr talman, icke tillåta mig vare sig att afstyrka eller tillstyrka den föreliggande motionen. Jag fruktar nemligen, att den tanke motionären velat realisera är för tidigt väckt och att den derför icke kan vinna det afseende den eljest så väl förtjenar. Jag skall icke inlåta mig på den religiösa delen af frågan. Jag vill endast hafva till protokollet antecknadt, att min fasta mening är, att äktenskapet hufvudsakligen är af borgerlig natur, enär med dess ingående följa borgerliga rättigheter och skyldigheter. Det synes mig derför vara en gifven följd, att den myndighet, inför hvilken äktenskapsaftalet skall bekräftas, bör vara af borgerlig art. Det vare långt från mig att vilja förringa eller förminska betydelsen af äktenskapet — denna hörnsten för samfundsbyggnaden — men jag vågar betvifla, att ett äktenskap, som afslutas genom kyrklig vigsel, kan på ett bättre och fylligare sätt uppfylla målet än det, som icke bekommer denna välsignelse. Jag ber att få erinra derom, att äktenskap ingingos långt innan den kyrkliga vigseln påbjöds, och att beträffande vårt land det endast ungefär halfva den tid det varit ett kristet land haft ett bestämdt påbud om obligatorisk kyrklig vigsel. Så vidt jag erinrar mig, infördes den först genom 1571 års kyrkoordning. Skulle nu lagstiftaren anse, att den kyrkliga vigseln är ett väsentligt och afgörande moment i ett äktenskap, vill jag säga, att lagstiftaren sjelf gjort det kraftigaste inhugg i den mur, hvarmed han velat omgärda äktenskapet, då han genom den kongl. förordningen den 20 januari 1863 medgaf trosbekännare af kristen eller mosaisk lära rätt att stifta äktenskap inför borgerlig myndighet. Vidare har man än ytterligare framgått på samma väg, då man genom kongl. förordningen den 31 oktober 1873 beviljade enahanda rätt för främmande trosbekännare.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Nu är dermed icke sagdt, att äktenskap, ingångna under sådana former, skulle vara mindre skickade att fylla äktenskapets ändamål än de, som beseglats med kyrklig vigsel. Men är detta en sanning, då har också derigenom det starkaste stödet för krafvet att äktenskap skall med kyrklig vigsel afslutas blifvit undanröjdt. Jag vill i detta sammanhang erinra om ett tredje slag af äktenskap, nemligen de ofullkomliga, som funnits allt sedan 1734 års lag varit gällande. Sättet, hvarpå dessa grundas, har jag icke att nu beröra, men säkert är, att äfven denna art af borgerligt äktenskap medför borgerliga rättigheter och skyldigheter.

Skulle det ligga någon sanning uti hvad lagutskottet antydt, eller att den mening, hvarför motionären velat göra sig till tolk, omfattas endast af ett fåtal menniskor och utgör endast ett uttryck för deras subjektiva uppfattning, nå väl, då tror jag, att motionen denna gång bör förfalla. Men har lagutskottet icke kunnat rätt tyda den allmänna meningen eller kommer den dag, då denna allmänna mening vinner mer och mer utrymme, då hoppas jag, att de, som omfatta denna mening, icke skola låta sig förtröttas eller nedslås deraf, att de icke på en gång kunna uppnå det mål de åsyfta. Det förhåller sig i allmänhet så, att vägen för lösningen af stora spörsmål är ganska lång, men att på den vägen finnas åtskilliga märkesstenar, vid hvilka man kan hvila för att hemta nya krafter för att fullfölja den väg, som återstår. Det är min lifliga önskan, att samma förhållande må inträffa med den fråga, som nu föreligger, och att den dag snart må randas, då den blifver löst i en tillfredsställande form.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: Herr talman! Då man genomläser lagutskottets förevarande betänkande, har man svårt att frigöra sig från den uppfattningen, att lagutskottet tagit frågan temligen lätt, då det icke kunnat lägga några nya skäl i sin motivering för ett afslag till dem 1892 års utskott förebragt. Om man granskar protokollen rörande de diskussioner, som fördes i denna kammare såväl 1892 som 1896 angående denna fråga, så får man det bestämda intryck, att de skäl, som af 1892 års lagutskott förebragts, blifvit så fullständigt tillbakavisade, att, för att åter taga upp dem såsom grund för ett afslagsyrkande, man svårligen kunnat finna någon annan bevekelsegrund, än hvad man skulle kunna kalla de obotfärdiges förhinder.

Vill man i någon mån skärskåda detta betänkande, så finner man, att det deri talas om att staten för stiftandet af ett lagligt äktenskap bestämt en viss form, som den från sin synpunkt funnit vara den mest värdiga för en i samhällets såväl som den enskildes lif så djupt ingripande handling, som ingåendet af en äktenskaplig förening. Denna sats är nog endast sanning med en viss modifikation. Det är väl egentligen kyrkan och icke staten, som bestämt denna form, om äfven staten på en viss tid accepterade den kyrk-

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

liga formen. Det var nemligen under den tid, då de religiösa meningsskiljaktigheterna voro mycket små. Men den tiden är svunnen och den kommer aldrig åter, man må beklaga det eller man må anse det såsom en naturlig sak, såsom något som är betingadt af utvecklingen. På den tid, då denna form för ett äktenskaps ingående antogs, kunde det svårligen vara tal om att denna bestämmelse utgjorde ett samvetstvång, men helt annat är det nu. Ju mera bildningen stiger, desto större blifva också de religiösa meningsskiljaktigheterna och desto mera orätt blifver det då också att vidhålla detta religiösa tvång.

Om man fortsätter läsningen af punkten — den har för öfrigt förut varit upptagen till vederläggning — så säges det, att staten icke bör göra den eftergift till förmån för ett fåtals subjektiva uppfattning, som medgifvandet af en dylik valfrihet, som påyrkas i motionen, skulle innebära. Detta ord »fåtal» står tydligen icke i samklang med regeringsformen, som bjuder, att Konungen bör ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Der talas således icke om vare sig något fåtal eller flertal, utan der säges tydligen *ingen*.

Efter det anförande, som här framkommit till förmån för motionen, skall jag icke länge upptaga kammarens tid, men jag kan icke underlåta att påpeka ett par egendomligheter i den af detta års lagutskott åter upptagna motiveringen. Det heter der: »Ännu betänkligare varder ett dylikt steg» — nemligen det af motionären förordade — »om man i likhet med utskottet beaktar, hurusom uppfattningen af äktenskapet och utsigterna för förverkligandet af dess uppgifter i ej ringa mån bestämmas af det sätt, hvarpå äktenskapet ingås. Detta sätt bör nemligen vara i sin mån egnadt att väcka och underhålla en allvarlig uppfattning af äktenskapet — —.» Jag frågar: kan man tänka sig en mera lämplig motivering just för den föreliggande motionen? Här afses just att för en viss del af vårt folk bereda tillfälle att ingå denna heliga akt på det sätt, som är för dessa personer mest tilltalande. Det är fråga om att befria dem från att stå som skrymtare vid detta tillfälle. Jag tror, att lagutskottets majoritet skulle göra väl, om den besinnade sanningen i det uttalandet: bokstafven dödar, men anden gör lefvande. — Icke är det väl vigselformulären eller de olika sätt, på hvilka vigseln förrättas, som förmå att göra ett äktenskap mer eller mindre lyckligt. Om de andliga och moraliska betingelserna för den äktenskapliga sällheten saknas, så hjelper det icke att presten uttalar sin välsignelse öfver paret aldrig så många gånger.

Vidare har här anförts och äfven bemötts ännu en punkt, nemligen den sista uti detta betänkande, der det heter, att »det torde jemväl kunna befaras, att den ifrågastälda valfriheten, derest den komme till stånd, skulle komma att framkalla allehanda slitningar mellan kontrahenterna och deras anhöriga». Det är en sida af denna sak, som man synes icke ha beaktat. Om nemligen de andliga meningsskiljaktigheterna mellan kontrahenterna äro så stora, att

man kan befara slitningar och kif redan *före* äktenskapet, hvad kan man icke då befara *efter* vigseln? Jag tror sålunda, att, om det är rigtigt, som utskottet här säger, att slitningar skulle uppstå, det skulle kunna hända, att äfven kontrahenterna komme under fund med att de icke passade för hvarandra, och i sådant fall skulle denna motion ha en välsignelse med sig, som icke ens motionären vågat drömma om.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Herr talman! Jag ber att få instämma med dem, som yrkat afslag å utskottets betänkande och bifall till motionen.

Herr *Nydahl* instämde häruti.

Herr Petersson i Boestad: Herr talman! Jag kan nu, lika litet som vid föregående riksdagar varit förhållandet, vara med om motionärens framställning i denna fråga och tror, att han i sin motion dragit origtiga slutsatser. Utskottet har också rigtigt betonat detta, då det framhållit, hurusom uppfattningen af äktenskapet och utsigterna för förverkligandet af dess uppgifter i ej ringa mån bestämmas af det sätt, hvarpå detsamma ingås. Detta sätt bör nämligen vara i sin mån egnadt att väcka och underhålla en religiös och allvarlig uppfattning af äktenskapet.

Med anledning af hvad jag nu anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Hazén: Då kammaren visat stort tålamod vid att åhöra de långa anföranden, som hållits i detta ämne, vågar äfven jag anhålla om kammarens benägna tålamod, då jag nu går att yttra några få ord.

Det är en känd sak, att, då man går att bekämpa något, synnerligast på religionens område, man gör stor effekt, om man kan få ett kraftord. Ett sådant har motionären här funnit uti ordet *tvångsvigsel.* Ja, det är sant, att första stafvelsen i detta ord hänvisar på tvång, men jag tror dock, att sjelfva ordet i sin helhet icke är så farligt eller har så svår innebörd. Vi må tänka på det vigselformulär, som finnes inom svenska kyrkan och hvilket vi alla känna till. Hvad är det då egentligen, som ingår uti detta? Först förekommer der ett heligt löfte. Det bör väl icke anses såsom ett tvång att aflägga detta, utan måste man väl härutinnan tänka sig en frivillighet, åtminstone på vigseldagen. Dernäst komma några allmänna, kristliga sanningar och förmaningar, liksom ock några bibelspråk och — jag må säga — barnaböner. Jag vet icke, huru det skall kunna lägga sig på samvetet att åhöra dessa. Jag tror, att desamma, om vi skola vara ärliga mot den objektiva sanningen, icke innehålla mer än hvad hvar och en verkligen kan behöfva att vid ett så vigtigt tillfälle höra. Och den behöfver det kanske bäst, som tror sig minst behöfva det.

Det har vidare sagts af motionären: »Om äktenskapet deri-

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

genom blefve heligare, om deri låge något medel att göra äktenskapet lyckligare och makarne bättre eller trognare mot hvarandra, eller om svenska staten eller kyrkan hade något gagn deraf, så kunde det hafva något skäl för sig. Men ingenting sådant kan vare sig bevisas eller uppdiktas.» Ja, det må vara sant till en viss del. Här ha yttrats många tankar, som inför förnuftet synas antagliga. Men jag vågar ändock vädja till apostelen Paulus, och det gör jag fullt och frimodigt. Han säger ett ord, och det gäller äfven med afseende å äktenskapet: »det varder helgadt genom Guds ord och bönen». Eftersom jag icke blyges för att tro denna auktoritet, utan räknar det som en ära att få tro den, så får jag för min del säga, att jag tror någon nytta kunna komma deraf. Det går en sträfvan genom tiden att afkläda staten kristendomen och äfven att afkläda hemmet kristendomen, ja, till och med att afkläda hemmet dess första grundläggning genom kristendomens helgande inflytande, och detta midt uti en tid, då man klagar öfver att hemmen, särskildt med afseende på barnens uppfostran, äro så förfallna. Hvarifrån vill man att hjelpen häremot skall komma, om icke genom att inympa kristendomens helgande kraft i hemmen och genom att begagna de hjelpmedel och de bryggor till hemmen, hvilka kunna anses fäderneärfda? Det går icke an att rifva upp den ena bryggan efter den andra. Det må så vara, att den officiella kristendomen, hvad tillämpningen beträffar, icke alltid är hvad den borde vara, utan att man kan göra många anmärkningar mot densamma, och det är beklagligt för den ene såväl som för den andre. Men man bör komma i håg, att uti den officiella kristendomen ligger dock ett skydd, och derifrån utgår ändock ett välsignelserikt inflytande i högre grad än vi kanske tänka och tro och hvilket vi först med bitterhet skulle känna, när vi en gång blifvit detsamma afklädda. Det kan ändock inom den officiella kristendomen blifva tillfälle till ett nödgande från kärleken och den objektiva sanningen, ett nödgande, som står bra nära, ja, så att säga flyter samman med det nödgande, som motionären en gång förut vitsordat.

Fastän kammarens stämning och måhända också tidsandans stämning i mycket är deremot, tvekar jag dock icke att åtminstone för närvarande, då jag icke funnit flera skäl för motionen än dem som här blifvit andragna, yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Waldenström: Herr talman! Den senaste ärade talaren menade, att det endast vore en kraftig fras, då jag talade om »tvångsvigsel». Herrarne torde dock sjelfva finna, att det verkligen *är* fråga om en tvångsvigsel, då det är ställdt på det sättet, att två kontrahenter icke kunna blifva äkta makar utan att underkasta sig den kyrkliga vigseln. Det återstår ju då för dem icke annat än att antingen låta bli att gifta sig eller att underkasta sig den kyrkliga vigseln. Det var för några år sedan en talare, som här i denna kammare sade: »det är ingen, som tvingar dem till kyrklig vigsel;

de kunna ju låta bli att gifta sig.» Ja, resonerar man på det sättet, så kan man komma ifrån tvångsvigseln, men icke på annat sätt.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Den senaste talaren menade också, att det nödgande, som låge i tvångsvigseln, vore att likställa med det nödgande, hvarom jag talade för några dagar sedan, då jag anförde Frälsarens ord i fråga om det himmelska gästabudet: »nödgen dem att komma härin.» Men detta har ingenting med yttre tvång att skaffa. Frälsarens nu anförda ord användes i den äldsta katolska kyrkan så, att man ansåg sig berättigad att med vapenmagt tvinga menniskor att blifva kristna, något som också i mycket stor utsträckning praktiserades. Huruvida den ärade talaren anser, att detta är kristligt och lämpligt, lemnar jag derhän.

Samme talare åberopade sig äfven på aposteln Paulus och framhöll, att han icke blygdes för att citera denna auktoritet. Ja, herrarne torde finna, att icke heller jag blyges att åberopa mig på Paulus. Jag har i dessa dagar på grund af hans ord fått utstå en ganska häftig kamp mot en hel hop af den svenska kyrkans prester och derunder måst uppbära ganska bittra störtskurar.

Vidare är att märka, att de af den ärade talaren anförda orden: »det varder helgadt genom Guds ord och bönen», hos Paulus icke handla om äktenskapet, utan om något helt annat. Dermed har jag dock naturligtvis icke velat säga, att icke äktenskapet också bör helgas genom Guds ord och bönen; men jag vågar påstå, att lika litet som jag skulle Paulus anse, att ett äktenskap helgades derigenom att menniskor tvingades att läsa Guds ord och bedja. Det skall nog herr Hazén också sjelf inse. Om kontrahenterna *frivilligt* läsa Guds ord och bedja, så kan detta helga äktenskapet, men ett sådant helgande åstadkommes absolut icke derigenom, att man tvingar dem att böja knä och läsa Guds ord och bedja mot deras hjertans öfvertygelse och känsla.

För öfrigt ber jag att få fråga den ärade talaren: hvad slags äktenskap tror han att apostlarne lefde i? Var det ett äktenskap, afslutadt genom kyrklig vigsel, eller ett civiläktenskap? Jag tror, att han icke skall kunna anse aposteln Petri äktenskap för mindre heligt än de äktenskap, som han sjelf såsom prest sluter i sin församling, när han viger i hop det ena paret efter det andra, och detta fastän hvar man vet, att Petrus liksom de andra apostlarne lefde i civiläktenskap. Paulus var ogift, men hade han velat ingå äktenskap, så hade icke heller han haft annat än den civila formen att välja.

För öfrigt skola herrarne icke tänka sig, att ett civiläktenskap icke kan vara förenadt med en religiös vigselakt. Jag var för icke länge sedan närvarande såsom religiös vigselförrättare vid ett äktenskap, som af tvenne unga menniskor afslutits inför kronofogden. Kontrahenterna åstundade nemligen äfven en religiös akt och kallade dertill mig. Vi läste Guds ord och bådo och sjöngo, och kontra-

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

henterna vexlade ringar. Qvinnan var klädd såsom brud lika väl som om hon stått i en kyrka. Jag har som prest varit med om många hundra bröllop, men jag har icke varit med om något, som varit högtidligare än det, hvarom jag nu talat. Således, om herrarne tro, att det innebär något förakt för den religiösa handlingen, att man icke vill hafva den kyrkliga vigseln, så är det fullkomligt misstag.

Jag skall fortsätta i mitt yrkande.

Herr Boëthius: För min del är jag öfvertygad, att, om någon institution förtjenar att kallas gudomlig, så är det det ideala äktenskapet. Jag har derför också klart för mig, att hvarje menniska med religiösa intressen skall söka att gifva åt en sådan handling som ingående af äktenskap religiös helgd. Men, mina herrar, *staten* har att göra icke blott med ideala äktenskap, och det finnes i samhället många, som icke äro religiösa, men som dock kunna vilja och böra få gå in äktenskap. Staten kan omöjligen ens pröfva, huruvida ett äktenskap är idealt eller ej, eller bedöma, huruvida kontrahenterna verkligen äro religiösa eller icke.

Derför vore enligt min upppfattning det principielt rigtiga det, att staten ej toge någon annan befattning med äktenskapet än att göra civiläktenskapet obligatoriskt för alla. Sedan skulle det då bero på de enskilde att få den religiösa uppbyggelsen dertill.

Ja, så skulle det vara, mina herrar, i fall det verkliga flertalet af vårt folk i vigseln icke såg något annat än en religiös uppbyggelse; i fall flertalet af vårt folk klart och tydligt hade för sig, att hvad som konstituerar ett bindande äktenskap, det är den legala formen, det vill säga erkännandet inför staten. Men nu är det icke så; nu fins det ofantligt många, som hafva den — enligt min uppfattning — felaktiga åskådningen, att äktenskapets helgd beror på den religiösa ceremonien. Och det, mina herrar, gör att jag i denna sak är något tveksam.

Det fins inom vår kyrka ett parti, ett kraftigt, väl organiseradt parti, som står qvar inom den svenska statskyrkan, men som afsigtligt bryter emot dennas ordning. Detta parti sträfvar att till sina predikanter få öfverflyttad den ena presterliga funktionen efter den andra i den klara och tydliga afsigten, att den dag skall komma, då man kan säga: »det syns, att allt detta reder sig utan statskyrkans prester; tiden är sålunda inne att upphäfva statskyrkan.»

Jag tror att den här frågan sammanhänger något dermed. Herr Waldenström har nyss talat om för oss, huru han, utan att vara prest, bekräftade ett civilt äktenskap. Han tillhör dock en kyrka, i hvilken enligt lagen det är presten som skall förrätta vigseln. Frågan sammanhänger derför, såsom ock utskottet anfört, med frågan om statskyrkan. Och nu bekänner jag ärligt, att jag är en *vän* af statskyrkan, men det är jag just ur den religiösa *frihetens* synpunkt.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Mina herrar, det är ett af de allra svåraste problem, som man har att lösa, huru det skall gå för sig att skydda statens rätt och individens andliga frihet emot de andliga sällskapen eller föreningarna. Det der ordet: »man måste mer lyda Gud än menniskor», ja, det blir så lätt, när det kommer in på det religiösa området, tillämpadt på *det* sätt, att det är samfundets ledare man skall lyda, ty han talar i Guds namn. Det är derifrån all denna strid mellan staten och kyrkan har uppkommit och som fått sitt högsta uttryck i den katolska kyrkan, som i den principens namn velat beherska det verldsliga samhället. Herr Waldenström yttrade här om dagen, att det aldrig skall kunna bevisas, att den katolska kyrkan velat inblanda sig i det verldsliga samhällets lif, men hur herr Waldenström skall kunna bevisa rigtigheten af detta yttrande mot kyrkohistoriens tydliga språk, lemnar jag derhän. *Faktum* är dock, att den katolska kyrkan fordrar lydnad af staten i det der ordets namn. Men det är icke blott den katolska kyrkan, som gjort detta. Äfven andra religiösa samfund kunna göra det. Den störste målsmannen för den icke-lutherska reformationen, Calvin, var ledare för en af staten oberoende kyrka i Genève. Denna kyrka fick en stor magt öfver folket, och hvad blef följden? Jo, följden blef den, att Calvin och denna kyrka fordrade att få beherska samhället, tryckte på det en pregel af surmulenhet och bigotteri, med polisens tillhjelp hindrade medborgarne från oskyldiga förströelser o. dyl.

Emot sådant, mina herrar, anser jag statskyrkan vara ett värn. Statskyrkosystemet är kanske icke det bästa sättet, hvarpå man kan lösa denna fråga att skydda det verldsliga samhället och medborgarne mot presterligt tyranni på det ena eller det andra området. Men det är dock *ett* sätt detta, att staten tar hand om det religiösa samfund som tillfredsställer folkets flertal, understöder det, men på samma gång har i sin magt att öfvervaka detta samfund och dess ledare.

Skulle vi tänka oss vår statskyrka borta, skulle vi i hennes ställe tänka oss en folkkyrka med samma omfattning, stående under energiska ledare, och denna kyrka fullkomligt fri och oberoende af staten, men med t. ex. stort politiskt inflytande, derigenom att hennes ledare kommenderade öfver majoriteten i en lagstiftande församling — då skulle det kunna hända, att vi här i vårt land finge ett sådant regemente, att de, som nu klaga öfver statskyrkans förtryck, skulle önska sig tillbaka i statskyrkan. Det skulle kunna hända att konstens mästerverk refves ned; det skulle kunna hända, att teatrarne stängdes; det kunde hända, att äfven andra verkligt oskyldiga nöjen i religionens namn förbjödes medborgarne; — sådant *kunde* hända.

Och låtom oss tänka på den just nu föreliggande frågan! Se, vore det så, att alla hade klart för sig, att den religiösa ceremonien icke konstituerade äktenskapet, då vore det ingen fara. Men här

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

fins ju så ofantligt många, som tro, att det blir intet verkligt äktenskap af utan religiös välsignelse.

Tänka vi oss denna fria folkkyrka ensamt, eller så godt som ensamt, herskande här i landet, och det skulle förekomma, att en s. k. troende ville ingå äktenskap med en s. k. icke-troende, och för det ändamålet komme till någon af denna kyrkas predikanter och begärde vigsel, ja, då undrar jag, om det icke kunde hända, att denna vigsel blefve nekad.

Vi hörde här om dagen, huru herr Waldenström talade om att den katolska kyrkans prester hos oss kunna vägra vigsel, derför att de icke äro statsembetsmän. Men statskyrkans prester kunna icke vägra vigsel, och derför finnes det nu garantier för att den, som vill hafva kyrklig vigsel, verkligen kan få den utan samvetstvång. Det samvetstvång, som äfven på detta sätt möjligen kan uppstå, det är icke tryckande på de andligen svaga själarna. Nu kan det ju hända att de, som religiöst frigjort sig, måste underkasta sig en ceremoni, som de icke tycka om. Det är beklagligt. Men detta är icke för dem ett sådant lidande, som det blefve för svaga s. k. troende, hvilka äro beroende af sin prest, att få vigseln nekad, derför att deras tillämnade äktenskap icke uppfyller vissa religiösa qvalifikationer. Vi veta, huru den katolske presten gör. Hvarför har den katolske presten en sådan magt? Jo, derför att katoliken anser den kyrkliga välsignelsen oundgänglig. Derför kan det för honom icke blifva något äktenskap utan kyrklig vigsel.

Under dessa förhållanden, då uppfattningen i vårt land ännu är sådan och då ett samtycke till detta förslag skulle ytterligare undergräfva statskyrkan och dermed öppna vägen för ett enligt min åsigt verkligen farligt och och hotande andligt tyranni — under *nuvarande* förhållanden skall jag bedja att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr K. G. Karlsson: Det synes mig verkligen, som om den ärade talaren på upsalabänken målat en viss potentat på väggen, blott för nöjet att få piska honom. Här är ju icke fråga om ett angrepp på statskyrkan såsom sådan. Men jag undrar, om man icke just såsom vän till statskyrkan skulle kunna yrka på denna reform. Är det månne icke så, att, med de förutsättningar och de meningsskiljaktigheter, som finnas inom statskyrkan, de gränser, som denna kyrka uppdrager, måste vara ganska vida, emedan förhållandet eljest blefve allt för olidligt?

Under sitt anförande framhöll talaren hufvudsakligen »ett visst, kraftigt organiseradt parti». Men jag skall be att få betona, att det inom statskyrkan finnes en stor mängd menniskor, som alls icke tillhöra detta parti, men för hvilka det likväl skulle vara en mycket stor lättnad i andligt afseende, om den reform, som motionen afser, kunde genomföras. För min del anser jag det tydligt och klart, att statskyrkan genom att tillmötesgå berättigade kraf på reformer, långt ifrån att undergräfva, tvärtom försvarar och stärker

sin ställning. Jag ber derför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till herr Waldenströms motion.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Herr Waldenström: När den ärade talaren på upsalabänken hade kommit ett litet stycke in på sitt anförande, trodde jag, att han skulle tillstyrka bifall till min motion. Han sade nemligen, att det ideelt rigtiga vore det obligatoriska civiläktenskapet. Ja, det är alldeles rätt: det obligatoriska civiläktenskapet med öfverlemnande till kontrahenterna att derefter anställa en kyrklig akt, om de så vilja. Men — sade talaren — nu är det många i vårt land, som icke hysa en sådan åsigt — och då tänkte jag, att konklusionen skulle blifva denna: derför må man lemna dessa rättighet att ingå äktenskap efter den kyrkliga formen, men gifva de andra, som inse, hvad han kallade den ideella formens rigtighet, frihet att begagna sig af denna. Men — har man väl hört på maken? — nu kom han i stället till det resultatet, att, derför att icke alla förstå det rigtiga, så skall ingen få det, utan alla tvingas att bli qvar i det origtiga. Ja, det är också ett sätt att draga konklusioner.

Den ärade talaren yttrade, att jag nyss sagt, att jag som vigselförrättare bekräftat ett civiläktenskap. Det har jag icke sagt. Jag talade om ett civiläktenskap, som ingåtts inför kronofogden, och nämnde att parterna ville hafva en religiös vigselakt efteråt, emedan det var gudfruktiga menniskor, samt att jag vid detta tillfälle tillkallades för att läsa Guds ord, hvarjemte man bad och sjöng. Det var alls icke någon »bekräftelse af ett civiläktenskap», utan det var, som sagdt, en religiös vigselakt efter ett redan afslutadt äktenskap.

Talaren gick sedan in i en lång kyrkopolitisk föreläsning, som egentligen icke hör hit, och talade om ett mägtigt organiseradt andligt parti i vårt land m. m. m. m. Jag skall lemna detta tills vidare. Det kommer nog den dag, då man får nappa tag om den saken också. Men herr Boëthius torde erinra sig, att dessa, hvilkas qvarstående inom svenska statskyrkan han beklagar, äro sådana, som äro tvungna att med sina lekamliga penningemedel hjelpa till att underhålla den svenska statskyrkan. Man brukar tala om att man icke skall kasta ut barnet med badvattnet, men här tyckes det vara fråga om att kasta ut barnet och behålla badvattnet. Jag hörde här om dagen ett yttrande om detta, och det slog till och med mig med häpnad. Den, som yttrade det, sade: »Ja, badvattnet kan man buteljera och sälja.» Men, herr talman, den der kyrkopolitiska frågan har en mycket vidsträcktare innebörd och har icke det ringaste att göra med den fråga, som nu föreligger.

Talaren yttrade vidare, att det der ordet: »man skall mera lyda Gud än menniskor», så ofantligt ofta missbrukats. Ja, det är sant; det har missbrukats, men icke blott inom frikyrkliga, utan äfven inom statskyrkliga kretsar; och jag undrar om herr Boëthius verkligen är blind för hvad som i dessa dagar pågår från kyrkligt håll.

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Talaren sade äfven, att jag skulle hafva sagt, att det icke kunde bevisas, att den katolska kyrkan blandat sig i borgerliga angelägenheter, och han fann det obegripligt, att jag med kyrkohistorien för ögonen kunde påstå något sådant. Men jag har icke påstått något dylikt. Jag vet icke, hvar herr Boëthius hör saker, som icke sägas. Jag sade, att den katolska kyrkan i vårt land, med den anspråkslösa tillvaro hon här för, aldrig visat sig uppträda emot den borgerliga ordningen på något sätt; och det torde herrarne gifva mig rätt uti. Att hon, *när hon haft magten*, ofta missbrukat denna, det vet jag väl, men det har också den lutherska kyrkan gjort. Så t. ex. i Sachsen under reformationstidehvarfvet, der skarprättaren lät gravera på sitt svärd »akta dig, calvinist», emedan det egentligen var calvinister han hade att halshugga, och det i sjelfva Luthers land!

Men på tal om Luther, må erinras huru han yttrat, att påfven svingat sig upp till magt i verlden just derigenom, att han blandat sig uti äktenskapssaker. Detta borde man lära sig något af i den kyrka, som bär hans namn.

Herr Boëthius undrade, huru det skulle blifva, om det frireligiösa partiet skulle få magten i vårt land. Jag tror, att herr Boëthius kan lugna sig. Då den dagen kommer, är han för länge sedan ifrån denna verlden, och kanske icke ens hans namn är *qvar*. Men beträffande hvad han sade, att man i sådant fall skulle komma att rifva ned konstens mästerverk o. s. v., så förstår jag mycket väl, hvad han syftade på. Och jag vill med anledning deraf säga, att ett frikyrkligt välde visst icke skulle komma att rifva ned några konstverk, men att det icke vore alldeles omöjligt, att det komme att rifva ned verk, som falskeligen gåfves ut för att vara konstverk, t. ex. bilder, som gåfves ut för att vara bilder af qvinnor, men som endast framstälde honor af djurslägtet menniska. Men detta är att tala om ting, som icke komma att förverkligas förrän efter den yttersta dagen, det kan jag försäkra herr talmannen.

Herr Boëthius: Jag skall icke inlåta mig på någon lång kontrovers, men ett par saker skall jag be att få svara på.

Herr Waldenström sade, att statskyrkan begått många magtmissbruk. Ja, det är mycket sant. Men hon skulle hafva begått många flera, om hon icke varit statskyrka, och staten således icke haft magt öfver henne; och det är af det skälet jag fruktar en fullkomligt frigjord kyrka.

Herr Waldenström sade vidare, att Luther sagt, »att påfvens magt komme sig deraf, att han blandade sig i äktenskapliga saker», och fortsatte derpå »att detta borde den lutherska kyrkan betänka.» Ja, det var just min hufvudsakliga synpunkt. Hvad jag fruktar det är, att de der frireligiösa herrarne skola få för mycket tillfälle att blanda sig i äktenskapliga saker och derigenom få en otillbörlig magt.

Härmed var öfverläggningen slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan, *dels* på afslag derå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, och fann herr talmnanen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Ang. utsträckning af rätten att ingå äktenskap inför borgerlig myndighet. (Forts.)

Den, som vill att kammaren, med afslag å hvad lagutskottet hemstält i dess förevarande utlåtande n:o 14, bifaller den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit lagutskottets nämnda hemställan.

Voteringen utföll med 127 ja mot 81 nej; och hade kammarens beslut sålunda utfallit i enlighet med japropositionens innehåll.

§ 6.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 15, i anledning af väckt motion om åvägabringande af rättsordning beträffande slägtnamn.

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn.

Uti en inom Första Kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, n:o 6, hade herr *Wieselgren* föreslagit Riksdagen att hos Kongl. Maj:t anhålla om förslag till bestämmelser i syfte att åstadkomma en tillfredsställande rättsordning beträffande slägt- eller efternamn.

På anförda skäl hemstälde emellertid utskottet, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde nu:

Herr grefve Hamilton: Herr grefve och talman! Mine herrar! Herr Wieselgren har nu upprepat det väsentliga af den motion, som han första gången väckte vid 1896 års riksdag. Lika litet nu som år 1896 har lagutskottet bestridt befogenheten af den skildring, som motionären lemnat med afseende å det oefterrättlighetstillstånd, som på detta område för närvarande råder. Tvärtom har lagutskottet ganska kraftigt understrukit åtskilliga af de missförhållanden, som motionären påpekat. I sjelfva verket är det väl också bland

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn. (Forts.)

det orimligaste man kan tänka sig, att ens namn, den beteckning, hvarunder man går och genom hvilken man är känd bland sina medmenniskor, skall sitta så löst vid ens person, att man när som helst — när man finner det lämpligt för att begå ett knep eller när man begått ett brott — utan vidare kan kasta den ifrån sig, liksom man kastar ifrån sig en smutsig rock och drager på sig en annan.

Lagutskottet har emellertid nu, liksom år 1896, oaktadt utskottet till fullo vitsordat rigtigheten af hvad motionären anfört, likväl ansett sig förhindradt att tillstyrka bifall till motionärens framställning. Lagutskottet har derför haft två skäl, och det vigtigaste af dessa, sjelfva hufvudmotivet, som utskottet mycket kraftigt betonat, synes vara, att i ett land, der kanske ännu den större delen af befolkningen saknar verkliga tillnamn, och der barnen såsom tillnamn använda blott faderns förnamn med tillägg af »son» eller »dotter», man ej med ens kan införa hvad motionären kallar »familjenamnspligt». Deri skall jag för min del gifva lagutskottet fullkomligt rätt, och det är icke underligt, att lagutskottet temligen bestämdt vändt sig mot *denna* sida af förslaget, då det ju synts föresväfva motionären, att hans förslag i sjelfva verket ovilkorligen fordrar införandet af en dylik familjenamnspligt. Men skulle det verkligen icke med hänsyn till frågans vigt i öfrigt kunna förtjena att undersökas, om verkligen dessa missförhållanden fordra införandet af familjenamnspligt och kräfva, att man genom en lagstiftning ålägger hvar och en att antaga ett verkligt tillnamn? För min del förstår jag icke alls, hvarför man skall behöfva gå så långt. De förhållanden, som här öfverklagas, skulle enligt mitt förmenande bli i väsentlig mån afhjelpta endast derigenom, att man inför bestämmelser derom, att vissa formaliteter skola iakttagas, när en person anlägger ett tillnamn eller när han vill bli qvitt ett sådant; och derför tror jag icke, att synnerligen stora svårigheter skulle möta. Jag tror, att om icke i alla, så dock i de allra flesta civiliserade länder en sådan lagstiftning finnes införd, men jag har ej hört talas om ett land, der man med ens velat införa tvångsbestämmelser derom, att alla skola hafva ett bestämdt angifvet tillnamn. Min tanke är, att lagutskottet möjligen skulle hafva kommit till en annan åsigt, om det icke så ensidigt fäst sig vid *en* sida af motionärens framställning, hvilken denne af ganska naturliga skäl i väsentlig grad framhållit, nemligen den betydelse, som de missförhållanden, hvilka här äro i fråga, hafva för domaremagtens och polismyndighetens verksamhet. Det finnes dock äfven andra områden, som visserligen i förbigående af motionären omnämnas, men der en förändring af de nuvarande förhållandena enligt min tanke är lika vigtig, om ej vigtigare.

Anledningen dertill, att jag vågat uppträda i denna fråga, är den kännedom jag på grund af min embetsutöfning fått om hithörande förhållanden. I vårt land är det genom lag föreskrifvet,

att den, som idkar näring, med hvars utöfvande följer skyldighet att föra handelsböcker, är pligtig att till vederbörande registreringsmyndighet i hemorten anmäla det namn, under hvilket han vill drifva sin näring, det vill säga: han skall anmäla sin firma; och det heter, att en enskild näringsidkares firma skall innehålla hans namn. För denna firma åtnjuter han då skydd, i det att andra personer ej olofligen få upptaga densamma. Men hvad gör då denne andre, som vill konkurrera med honom? Han har ej rätt att använda hans namn, men han antager då helt enkelt samma namn.

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn. (Forts.)

Så väl i Stockholm som på andra ställen inom vårt land förekomma upprörande saker i den vägen. Så erinrar jag mig till exempel, att för åtskilliga år sedan fans här i Stockholm en ansedd utöfvare af bageriyrket, hvars bröd köptes icke blott i Stockholm utan öfver hela landet. När denne näringsidkare dog, ville hans enka fortsätta firman under samma namn. Men så fans det en verkmästare i affären, och han förklarade, att han nu efter sin principals död ämnade bli sin egen. Han slog äfven upp butik alldeles bredvid den gamla affären, och tillkännagaf i Posttidningen, att från och med den och den dagen kallade han sig så och så, det vill säga med firmans gamla namn. Derpå annonserade han helt kort: den och dens bröd säljes der och der. Att något dylikt får ega rum, kan ju ej vara lämpligt. Äfven ett annat ytterst talande exempel på dylikt tillvägagående har nyligen kommit i dagen under en process i Göteborg. Der fans nemligen en person som gjort en vacker uppfinning. Han etablerade en affär och lyckades äfven få in sin vara i marknaden under sitt namn. Men så uppträdde en konkurrent, som satte in i Posttidningen, att från och med morgondagen kallade han sig så och så, d. v. s. med samma namn, som den andre hade. Derpå etablerade han en affär.

Sådana missförhållanden, som de nu antydda, skulle dock kunna afhjelpas, utan att man behöfde införa familjenamnspligt. De, som utarbetade firmalagsförslaget, framhöllo äfven, att i sjelfva verket hela firmalagstiftningen vore ofullständig, tills man fick skydd äfven för namn.

Strax före jul deltog jag såsom Sveriges representant i en kongress i Brüssel, der man hade att behandla åtskilliga frågor, som rörde den industriella eganderätten. Der hände det flera gånger, att jag måste opponera mig mot förslag, som framställdes, derför att jag måste berätta, att i vårt land en persons namn ej var något, hvartill han hade eganderätt. De öfriga kongressdeltagarne hade mycket svårt att förstå, att det kunde vara på det sättet ställdt i ett land, att man, när man var trött på ett namn, egde rätt att kasta bort det, och att hvem som helst kunde taga upp det.

Jag tror derför att, när man betänker dessa förhållandens betydelse på det kommersiella området, man ovilkorligen måste medgifva, att något måste göras; men ingalunda behöfver man derför, såsom motionären och lagutskottet synas hafva tänkt sig, införa

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn. (Forts.)

ovilkorlig familjenamnspligt. Äfven utan en sådan kan mycket väl enligt mitt förmenande en reform genomföras.

Sedermera har lagutskottet anmärkt, att de svårigheter, som motionären påpekat, i väsentlig mån torde komma att försvinna, »sedan genom kongl. förordningen angående kyrkoböckers förande den 6 augusti 1894 blifvit stadgadt, att i församlingsbok, jemte ett till äfventyrs antaget nytt namn, städse skall utsättas vederbörandes förra tillnamn, och detta sålunda alltid kommer att inflyta i betyg, som på grund af nämnda bok utfärdas». Och sedan tillägger utskottet: »Att kringstrykande personer på olika orter begagna för tillfället antagna namn, lärer för öfrigt icke genom lagstiftning kunna hindras; och bedrägeri genom antagande af falskt namn är redan i lagen belagdt med straff.» Ja, det är sant att, när en person byter om namn — och i förbigående sagdt förekommer detta mycket ofta, särskildt här i Stockholm, der arbetare ej sällan byta både namn och yrke hvar sjette månad; när en sådan person är i trädgårdslära, kallar han sig till exempel Blomqvist, och när han sedan ger sig i smedslära, byter han ut detta namn mot exempelvis Stålkrans eller något dylikt —, det är sant, säger jag, att, när numera en person byter om namn, äfven hans gamla namn inflyter i prestbetyget. Men att i prestbetyget upptages en lång rad namn såsom Andersson—Pettersson—Blomqvist—Edelkrans etc., det afhjelper i sjelfva verket föga här antydda svårigheter.

Man talar om, att det är stadgadt straff för den, som i bedräglig afsigt anlägger falskt namn. Ja, men hvad är ett »falskt» namn? Det är väl sant, att, om en person falskeligen ger sig ut för att vara den och den och derigenom narrar till sig något, han straffas derför. Men om han blott tillkännager i Posttidningen — och han behöfver ej ens det — att jag kallar mig så och så, kan han ej sägas uppträda under falskt namn.

För min del tror jag, att något verkligen behöfver göras, utan att man derför behöfver gå så långt som till familjenamnspligt, något som äfven utskottet ryggat tillbaka för, då det skulle innebära åliggande för hvar och en att låta pröfva sitt namn hos myndighet och sedan inregistrera det. Ett dylikt tvång dristar jag påstå vara alldeles öfverflödigt.

Helst skulle jag vilja yrka återremiss af ärendet till lagutskottet, med anhållan, att detta benäget ville taga under öfvervägande hvad jag nu framhållit; men detta torde ej tjena till något, då jag antager, att Första Kammaren nu liksom förra gången förslaget var före kommer att antaga motionen. Jag tager mig derför friheten att yrka bifall till motionen och afslag på utskottets hemställan.

Jag ber slutligen att ännu en gång få framhålla att, om en skrifvelse kommer till stånd, vi ej derigenom på något sätt uttalat oss för en allmän tvångsregistrering af svenska namn. Det gäller endast en utredning om möjligheten att åstadkomma en i någon mån tryggad rättsordning med afseende å personnamnen.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn. (Forts.)

Häruti instämde herrar *Melin*, *Wijk*, *Liljeholm*, *Pegelow*, *Hedgren*, *Anderson* i Lydde, *Lovén*, *Höglund*, *Berg*, *Petri*, *Thylander*, *Odencrants*, *Boëthius*, *Arhusiander*, *Hammarlund*, *Ernst Carlson* och *Kardell*.

Herr Ohlsson i Vexiö: Ehuru den föregående ärade talaren är specialist på firma- och registreringsväsendets område, tillåter jag mig dock gent emot honom erinra, att gällande firmalag bestämmer, att ny firma skall tydligt skilja sig från andra för samma kommun förut i handelsregistret intagna, ännu bestående firmor, och att, om en viss persons firma redan är intagen i registret för näringsidkare inom kommun, vid firmaanmälan af en person med samma namn tillägg skall göras till namnet eller firman, så att den nya firman tydligt skiljer sig från den förut antecknade.

Onekligt är ju visserligen, att det ur flera synpunkter skulle vara särdeles önskligt, om allmänneligen inom vårt land begagnades särskilda slägt- och tillnamn, hvarigenom den personliga individualiseringen kunde väsentligen underlättas. Sådant vore utan tvifvel till fromma för det allmänna på skilda områden och skulle äfven för den enskilde individen medföra vissa fördelar, men äfven om man å ena sidan medger detta, bör man å andra sidan ej heller förbise, att om en tillfredsställande rättsordning i detta fall skall kunna åstadkommas, kräfvas synnerligen genomgripande förändringar i de nu uti förevarande afseende rådande, sedan urminnes tider bestående förhållandena i vårt land. Tydligt är ju, att om lagstiftningen på detta område skall blifva nog omfattande och tillräckligt effektiv, måste lagen i främsta rummet bjuda och befalla, att alla och en hvar skola i individualiseringssyfte antaga namn, hvarigenom de kunna skiljas från alla andra personer; men lagen måste äfven för slikt fall stadga äfventyr och verkande påföljd af ansvar för underlåtenhet att ställa sig gällande föreskrifter till efterrättelse. Ett synnerligen vidlyftigt och väl ordnadt registreringsverk måste äfven för sådan händelse finnas, der kontroll och förpröfning af namnfrågor kan ske och registrering verkställas. Jag tror, att den föregående ärade talaren skall ge mig rätt i det fallet att, om denna fråga skall allsidigt och väl ordnas, registreringsväsendet blir synnerligen vidlyftigt och betungande.

Vill man deremot ej taga steget fullt ut, utan blott åstadkomma skydd för nu befintliga slägt- och tillnamn, som kunna skiljas från andra dylika namn, blir frågan ju af väsentligt mindre betydelse, och så att säga blott en halfmesyr eller ännu mindre.

För min del tror jag, att sed och bruk, att den allmänna meningen och rättsuppfattningen i landet böra föregå lagstiftningen på detta område. Inom de breda lagren af vårt folk är denna fråga

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn. (Forts.)

ännu allt för ny och allt för litet uppmärksammad för att redan kräfva en lösning på lagstiftningens väg. När man kommit derhän, att befolkningen börjat mera allmänt begagna särskilda till- och slägtnamn; när man mera allmänt börjat inse fördelarne häraf och olägenheten af det nuvarande förhållandet: när man mera, än nu på alla håll synes vara fallet, fått klart för sig, *huru långt* lagstiftningen å detta område bör ingripa, *först då* anser jag för min del tiden vara inne att lagstifta i ämnet. För närvarande och i det skede frågan nu föreligger, tror jag, att kammaren kan utan våda och i konseqvens med sitt så nyligen som år 1896 fattade beslut om afslag å liknande motion biträda lagutskottets afstyrkande hemställan, till hvilken jag nu yrkar bifall.

Med herr Ohlsson förenade sig herrar *Anderson* i Tenhult, *Petersson* i Boestad och *Andersson* i Löfhult.

Vidare yttrade:

Herr grefve Hamilton: Jag skall be att få svara några ord på hvad den ärade ledamoten af lagutskottet yttrade.

Han påminde, att om en person registrerat en firma, fick icke en ny firma med samma benämning registreras, utan den skulle genom ett tillägg eller dylikt skiljas från den äldre. Jag ber då för det första att få erinra honom, att detta skydd gäller blott för samma kommun, och detta område är ju icke synnerligen stort. Man går då blott till närmaste kommun och är då alldeles fri från detta band. För det andra skola vi komma ihåg, att allmänheten icke fäster sig vid dylika små ändringar eller tillägg, såsom om den ena firman heter A. Pettersson och den andra A. B. Pettersson. En dylik ändring kan man således göra ganska lugnt. Om den ärade talaren tillåter mig att vara en smula personlig, så vill jag som exempel anföra, att om en person inregistrerat en firma» F. Ohlsson», och sedan en annan person kommer och säger: »då antar jag namnet Frithiof Ohlsson» — ja, då är allt förträffligt, ty ur registreringssynpunkt skiljer sig hans firma fullt tydligt från den äldre.

Så sade den ärade talaren, att om denna fråga skulle allsidigt lösas, kunde det ej bestridas, att detta komme att medföra en vidtomfattande registrering och ett kolossalt registreringsverk. Ja, det är väl möjligt, om man nemligen verkligen skulle införa allmän och ovilkorlig familjenamnspligt, så att alla skulle vara skyldiga registrera sina namn — det blefve en kolossal apparat, det är ju klart. Men kan väl det vara något skäl att afvisa hvarje försök att genom partiella reformer åstadkomma en bättre ordning? Det blefve ju blott en halfmesyr, sade herr Ohlsson. Är det verkligen rätt att använda ett sådant uttryck om en lagstiftning, som dock skulle kunna aflägsna många stora olägenheter? Nej, låt oss vidtaga denna »halfmesyr», så få vi se, om ej derigenom ganska myc-

ket kommer att vinnas — jag tror åtminstone det vara värdt att göra ett försök.

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn. (Forts.)

Slutligen yttrade den ärade talaren något, som man ofta får höra i dylika fall, — han sade nemligen: »låt oss vänta, tills den allmänna opinionen blir klar i fråga om hvad som bör göras i denna fråga.» Ja, men hur skall den allmänna opinionen komma på det klara i dylika saker; — icke sätter den sig ned och gör några utredningar. Den allmänna opinionen skall just bli klar genom en sådan utredning, som här är i fråga, och derför tror jag, att vi lugnt kunna begära en sådan.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Petersson i Fräntorp: Herr grefve och talman! Jag tror icke, att allmänheten är mogen för att antaga ett stadgande om slägtnamn, och jag är fullt förvissad derom beträffande de orter, der namnen på -son och -dotter begagnas. Skulle befolkningen der blifva tvungen att allmänt taga särskilda slägtnamn, skulle det väcka mycken harm.

Dessutom tycker jag icke det är så orätt, under alla förhållanden åtminstone, att låta folk byta tillnamn. Huru många ställen finnas icke, der flere personer hafva alldeles samma namn, Anders Petter Andersson till exempel; och när det så kommer bref till den ene, brytes det af den andre och det blir oreda. Detta gör då, att en sådan person vill ta sig ett nytt namn, hvarigenom han skiljes från de andra, och jag tycker, att det ligger något ganska klokt i det handlingssättet.

Hvad åter angår faran med desse, som oupphörligt byta namn, enligt hvad grefve Hamilton nämnde, och kalla sig ena gången Blomqvist och andra gången Stålhandske eller dylikt, så tror jag ej, att häraf numera kan vållas någon egentlig skada, ty genom 1894 års förordning är ju stadgadt, att alla en persons såväl för- som tillnamn skola angifvas i prestbetyget; — om han så har fem eller tio namn, skola de finnas der. Kommer nu en person till mig och visar ett prestbetyg med många tillnamn, måste ju detta väcka misstroende och mana till försigtighet, ty en person, som är rättrådig, behåller sitt namn och går ej ifrån det, medan den, som ofta bytt namn, alltid förefaller misstänkt.

Jag tror alltså icke, att ett bifall till utskottets hemställan innebär någon fara, och yrkar derför bifall till densamma.

Herr grefve Hamilton: Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång tager ordet, men jag kan ej underlåta att mot den siste ärade talaren anmärka, att han stödde sin argumentering hufvudsakligen derpå, att man icke borde hindra folk att taga ett annat namn.

Ja, det är ju icke heller meningen att hindra folk från det. De få gerna taga andra namn och taga dem hur vackra som helst,

Ang. åstadkommande af rättsordning beträffande slägtnamn. (Forts.)

men de få icke taga *andras* namn, och, framför allt, när de taga sig ett namn, skall det ske under sådana former, att de verkligen blifva egare till namnet. De få icke taga ett namn för hvarje dag i veckan; det är hvad som här är meningen.

Herr Petersson i Fräntorp: Den siste ärade talaren nämnde, att det skulle här gälla, icke att hindra folk från att taga andra namn, utan att hindra dem från att taga *andras*. Men jag hemställer, huru man kan begära, att en person ute på landsbygden, som vill ändra namn, skall kunna ha reda på alla namn, som finnas; han kan ju af misstag taga ett namn, som en annan har förut. Jag tror således ej, att det går an med sådana bestämmelser, som här ifrågasatts.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad. Herr talmannen gaf, enligt de gjorda yrkandena, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag å nämnda hemställan och bifall till motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Som votering emellertid begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemstält i förevarande utlåtande n:o 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen visade 89 ja, men 114 nej, i följd hvaraf kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

§ 7.

Ang. remiss af en motion.

I ordningen förekom dernäst Andra Kammarens första tillfälliga utskotts memorial n:o 1, i anledning af en till utskottet remitterad motion med begäran om utredning och förslag angående statens öfvertagande af utbildning utaf lärare vid småskolor.

Utskottet framstälde i detta utlåtande, på anförda grunder, anhållan att få till kammaren återlemna ifrågavarande af herr C. Johansson i Aflösa afgifna motion n:o 8.

Efter föredragning af ärendet begärdes ordet af

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

Herr Ernst Carlson, som inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu yttrade: Herr grefve och talman! Mine herrar! Såsom reservant inom det utskott, som har begärt att få återlemna ifrågavarande motion, har jag uttalat den mening, att kammarens beslut angående remiss af denna motion skett i vederbörlig ordning, och att sålunda utskottet saknat tillräcklig anledning att återlemna densamma. Jag anser mig derför skyldig, att vid detta tillfälle något närmare utveckla skälen för min åsigt.

Dervid skall jag icke inlåta mig på den konstitutionella tvistefrågan, huruvida tillfälligt utskott — i likhet med ständigt — eger grundlagsenlig rätt att återställa en till detsamma remitterad motion, för så vidt denna af en eller annan anledning skulle anses böra i annan ordning, än den genom remissen angifna, handläggas. Nämnda fråga har, såsom bekant, vid föregående tillfällen inom kammaren varit föremål för lifligt meningsutbyte. Utskottet har emellertid anfört åtskilliga fall, som visa, att ett sådant återlemnande från tillfälligt utskott fått ske. Och det förefaller mig, som om det skulle ligga i sjelfva sakens natur, att ett utskott borde ha rätt att göra en dylik framställning rörande arbetsordningen, eller med andra ord höra sig för hos kammaren, huru med en motion i tveksamma fall bör förfaras, äfven om denna rätt icke finnes lagfäst i riksdagsordningen eller i de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen. Jag tror åtminstone icke, att man vinner särdeles mycket genom att allt för hårdt strama åt formerna i detta afseende.

Men äfven förutsatt, att tillfälligt utskott eger rätt att återlemna en motion, så följer deraf ingalunda, att vårt utskott i förevarande fall borde hafva begagnat sig af en sådan rätt. Hvilken har nemligen anledningen varit till återlemnandet af motionen? Ingalunda, att kammarens remiss stod i strid med grnndlagens bud eller förut gällande praxis. Tvärtom stämmer kammarens beslut att till sitt första tillfälliga utskott remittera motionen n:o 8 särdeles väl med den tolkning, som hittills gifvits åt riksdagsordningens 37 §. Och derom fattades äfven, såsom herrarne torde erinra sig, särskildt beslut, då kammaren efter motionstidens utgång valde tillfälliga utskott och mellan dem fördelade vissa motioner.

Se vi på klämmen i ifrågavarande motion n:o 8 af herr C. Johansson i Aflösa, så hemställes deri,

»att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående statens öfvertagande af lärarnes utbildning för småskolan samt sedan till Riksdagen inkomma med förslag derom.»

Här begäres sålunda utredning och förslag uti en organisationsfråga, nemligen frågan om småskolelärares utbildning och denna utbildnings öfvertagande af staten. Dylika förslag i fråga om skolorganisationer har kammaren, äfven om det, efter verkställd utred-

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

ning skulle visa sig, att organisationen medför statsutgifter, hittills plägat remittera till första tillfälliga utskottet. Detta framgår af en liten undersökning, som det intresserade mig att göra om huru förhållandena i detta afseende gestaltat sig under de sista tio åren. Jag har nemligen genomgått första tillfälliga utskottets betänkanden för sagda tid och dervid påträffat ett trettiotal af fall, liknande det föreliggande. Men för att icke trötta kammaren, skall jag här nöja mig med att anföra endast ett par af de mest karakteristiska fallen, som kunna tjena till frågans belysning.

Till tillfälliga utskottet n:o 1 hafva remitterats och af detsamma behandlats, bland andra, följande motioner:

1889 om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående förslag till grunder för pensionering af lärare och lärarinnor vid småskolor — eller egendomligt nog just det skrifvelseförslag, som gaf närmaste anledningen till upprättandet af den ålderdomsunderstödsanstalt för småskolelärare, till hvilken herr Zakrissons mycket omtvistade motion refererar sig;

1892 om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande statens medverkan för ordnande af döfstumundervisningen;

1893 om skrifvelse till Kongl. Maj:t om förbättring i de nuvarande pensionsvilkoren i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa;

1897 om skrifvelse till Kongl. Maj:t om utredning af behofvet af ökade undervisningstillfällen vid folkskolelärareseminarierna och förslag till sådan utvidgning af seminarierna, som utredningen kan föra nleda.

Detta är blott några exempel, tagna ur högen, många andra att lemna onämnda. Af nämnda exempel torde emellertid oförtydbart framgå, att kammaren plägat till sitt första tillfälliga utskott remittera frågor om utredningar af liknande art som den nu ifrågavarande, äfven om dessa utredningar framdeles skulle kunna medföra ändringar i utgiftsstaten, ett förhållande, som väl i de flesta fall torde förekomma, då det föreligger en organisationsfråga af någon som helst betydelse.

Detta med afseende på frågans formella sida. Men äfven ur reel synpunkt — och denna kammare har ju alltid satt en ära i att sätta den reella synpunkten främst — torde vigtiga praktiska skäl kunna anföras för ett tillvägagående, sådant som det kammaren här följt. Om icke denna motion skulle hänvisas till tillfälligt utskott, skulle den naturligtvis gå till statsutskottet. Men statsutskottet — detta Riksdagens vigtigaste och mägtigaste utskott — är, såsom vi alla veta, så öfverhopadt af stora och små frågor, att utskottet, trots den rika fond af erfarenhet och mångsidig förmåga, som står detsamma till buds, icke torde hafva tillfälle att fördjupa sig i dylika utredningar. De tillfälliga utskotten åter — trots de brister, som vidlåda dem — de bestå ju endast af medlemmar från den ena kammaren, de hafva icke något kansli, ej heller någon af

grundlagen strängt begränsad verksamhetssfer — de tillfälliga utskotten hafva vida bättre tid och tillfälle att åstadkomma en dylik utredning än statsutskottet. *Ang. remiss af en motion.* (Forts.)

Om nu en motionär framkastat en idé — låt vara god, men ännu outredd — och kammaren hänvisar hans motion till tillfälligt utskott, då kan det tillfälliga utskottet principielt uppklara motionens tanke och framlägga de hufvudgrunder, efter hvilka en fortsatt utredning bör ske. Vinner frågan afseende hos Riksdagen, kan den sedan hänvisas till Kongl. Maj:t, som på Riksdagens uppdrag låter utreda detaljerna och uppgöra kostnadsförslag. Först då frågan i detta skick, d. v. s. med fullt klara konturer, återkommer till Riksdagen, torde det vara lämpligt att hänvisa densamma till statsutskottet, som då har att pröfva, om förslaget, sålunda klargjordt, bör verkställas och i så fall i hvilken omfattning.

Ett dylikt tillvägagående tror jag i de flesta fall — ty det vore omöjligt att här uppställa en fullt allmängiltig regel — både öfverensstämma med grundlagens bud och vara egnadt att åstadkomma ett relativt godt resultat af det arbete, som nedlägges på en utredning. Att åter ett dylikt tillvägagående, som man påstått, skulle kunna medverka till att utflytta råmärkena för Konungens administrativa lagstiftningsrätt — något som jag för min del icke vill vara med om — det tror jag verkligen icke att man behöfver befara, då ju denna rätt i sådana fall, hvarom här är fråga, effektivt begränsas å ena sidan af Riksdagens uppdrag och å den andra af Riksdagens bevillningsrätt.

Om således kammarens remiss i denna fråga, såsom jag sökt visa, öfverensstämmer med hittillsvarande praxis, hvilken har då anledningen för utskottet varit att återbära denna motion? Jo, derom upplyser utskottets memorial n:o 1 på ett ganska oförtydbart sätt. Orsaken har endast och allenast varit det beslut, som af kammaren fattades den 8 dennes, att vidhålla sitt förut fattade beslut om remiss till statsutskottet af herr Zakrissons motion n:o 105, hvilken statsutskottet begärt att få återlemna. Nu är emellertid klämmen i herr Zakrissons motion i viss mån olika ställd mot klämmen uti ifrågavarande motioner, i det der talas om *en viss siffra* och *vissa bestämda vilkor*, och den der begärda utredningen endast afser *de förhållanden*, under hvilka ålderdomsunderstöd borde utgå.

Men jag lemnar alldeles å sido frågan om klämmens beskaffenhet. Jag vill här endast påstå, att beslutet om remiss af herr Zakrissons motion endast afsett *ett särskildt fall af tvistig beskaffenhet* — och sådana måste ju stundom förekomma i fråga om remisser. Ett sådant fall kan ju icke vara egnadt att statuera någon ny princip i fråga om förfaringssättet vid remitterandet af motioner, och detta så mycket mindre här, som under den debatt, som föregick beslutet i fråga, mycket stridiga meningar uttalades, och beslutet fattades med ringa majoritet. Hade frågan blifvit ännu

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

en gång bordlagd eller hade flere af kammarens ledamöter varit tillstädes, kunde beslutet mycket lätt hafva utfallit på annat sätt än som skedde.

Jag kan således icke finna, att utskottet i beslutet om mera nämnda remiss haft tillräcklig anledning att återlemna motionen n:o 8, så mycket mindre, som nämnda beslut aldrig borde kunna få retroaktiv verkan eller tillämpas så, att det skulle inverka på ett förut fattadt beslut. Deremot tror jag, att utskottets åtgärd kan vara väl egnad att i kammaren framkalla en formel debatt om den högre grundlagstolkningens finesser, något som vi kanske nu få njuta af. Hvad en sådan debatt kan komma att bära i sitt sköte, är svårt att veta; men jag tillåter mig uttrycka den förmodan, att den skall bekräfta hvad man visste förut, nemligen att meningarna i denna fråga — såsom i tvistiga frågor i allmänhet — äro delade. Jag vill dertill foga en vördsam förhoppning, att kammarens beslut måtte utfalla i enlighet med reservantens yrkande. Här gäller nemligen icke endast frågan om remiss af motionen n:o 8, utan äfven — om man ser till botten af saken — den vida vigtigare frågan om de tillfälliga utskottens vara eller icke vara.

Herr talman! Om jag också såsom medlem af tillfälliga utskottet n:o 1 personligen gerna skulle se, att utskottets arbetsbörda lättades genom motionens öfverlemnande till statsutskottet, som nog skulle veta att dermed göra processen kort, måste jag likväl på grund af principiella skäl och i enlighet med min vid utskottsmemorialet fogade reservation yrka, att kammaren måtte vidblifva sitt i frågan en gång fattade beslut och således afslå utskottets hemställan att återlemna motionen.

Vidare anförde:

Herr Restadius: Jag tillåter mig, herr talman, att ansluta mig till hvad herr Ernst Carlson nyss uttalat.

Om det ligger någon sanning i utskottets ord, att »motionen, såsom innefattande ett förslag, hvars förverkligande skulle i en framtid medföra en statsutgift, bort hafva remitterats till statsutskottet», då vet jag verkligen icke hvar gränsen skulle ligga mellan ärenden, som tillhöra de ständiga, och ärenden, som tillhöra de tillfälliga utskottens behandling.

Jag kan då tänka mig, såsom exempel på hvilka orimligheter, som skulle kunna uppstå, att en motion framstälts, i syfte att brottslingar under 18 år skulle agas i vissa fall, och om så denna motion antoges, blefve naturligtvis en gifven följd, att man finge anskaffa de instrument, hvarmed straffet skulle verkställas. Men vore det lämpligt, att af sådan anledning ärendet skulle gå till statsutskottet?

Jag kan icke finna, vare sig i grundlagen eller de reglementariska föreskrifterna för kamrarne, någon anledning, hvarför icke

det ärende, hvarom nu är fråga, skulle, i likhet med hvad hittills egt rum, hänskjutas till ett tillfälligt utskott. Ser jag saken ur praktisk synpunkt, är det otvifvelaktigt, att ett sådant utskott, som icke har så mycket att göra, har synnerligen god tid att åt dylika frågor egna en fullständig utredning eller sådan behandling, ärendet kräfver. Skulle åter ärendet hänskjutas till statsutskottet, som är tillsatt för helt andra uppgifter, blefve följden, att statsutskottet skulle med mycken färdighet slagta motionen, och då blefve resultatet af motionen intet.

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

För dem, som hålla på, att Riksdagen i görligaste måtto skall hafva inflytande på ärendenas gång, är det tvifvelsutan fördelaktigt, om det tillfälliga utskottet efter en fullständig utredning af ärendet kunde komma att föreslå en skrifvelse till Kongl. Maj:t; ty om då Riksdagen godkänner denna, kan ärendet bli föremål för Kongl. Maj:ts behandling.

Deremot, om statsutskottet i brist på tid och intresse förklarar sig icke kunna i saken något åtgöra, och detta betänkande bifalles, kommer det förslag, som motionären framstält, icke att blifva föremål för någon Kongl. Maj:ts framställning på grund af Riksdagens åtgärd.

Derför vill jag uppmana kammaren, att, i likhet med hvad hittills egt rum, förklara, att denna motion bör af tillfälligt utskott handläggas.

Herr Elowson: Herr talman! Det område, inom hvilket de tillfälliga utskottens verksamhet faller, är begränsadt af negativa bestämningar. När helst sådant eger rum, är det i allmänhet ändamålsenligt att företaga en undersökning af de negativa bestämningarna, så att man kan omsätta deras innebörd i positiva uttryck, hvarigenom begränsningen merendels kommer att framstå med vederbörlig tydlighet.

Detta kan i förevarande fall enklast ske, om man erinrar sig motiven för de tillfälliga utskottens uppkomst. Derigenom vinner man ock en klar inblick i den befogenhet, som grundlagsstiftaren för dem afsett. Enligt 1810 års riksdagsordning skulle Riksens Ständer utse ett allmänt besvärs- och ekonomiutskott. Detta utskott hade att upptaga och utreda alla inom stånden väckta frågor, hvilka fölle inom Kongl. Maj:ts ekonomiska eller administrativa lagstiftningsrätt. Regeringsformen upptog ock i 53 § särskilda föreskrifter derom, att allmänna besvärs- och ekonomiutskottet skulle, med anledning af de frågor, som väckts inom stånden, anmärka brister i de allmänna hushållningsanstalterna och föreslå ändringar deri.

Vid representationsförändringen 1866 uteslöts nämnda bestämmelse ur regeringsformen. Grundlagsstiftarne ansågo nemligen, att det allmänna besvärs- och ekonomiutskottet borde utbytas mot tillfälliga utskott.

Såsom skäl för inrättandet af tillfälliga utskott yttras i moti-

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

veringen för förslaget till ny riksdagsordning: »I anseende till olämpligheten af ett ovilkorligt stadgande om uppdrag åt samma personer att utreda alla de olikartade frågor, som nu tillhöra allmänna besvärs- och ekonomiutskottets handläggning, finnes detta utskott icke upptaget bland Riksdagens ständiga utskott, hvaremot det öfverlemnats åt kamrarne att för utredningen af dylika frågor tillsätta tillfälliga utskott till det antal, som finnes af nöden.» Således hafva de tillfälliga utskotten trädt i stället för det allmänna besvärs- och ekonomiutskottet och fått på sig öfverlåten den befogenhet, som fordom tillkom detta utskott.

De nuvarande ständiga utskotten hafva jemlikt grundlagarne att upptaga och utreda alla de inom Riksdagen på ett eller annat sätt väckta frågor, som direkt beröra ämnen, om hvilka Riksdagen eger behörighet att *tillika* med Kongl. Maj:t fatta beslut. De tillfälliga utskotten åter hafva ett verksamhetsområde, hvars gränser vinna sin behöriga bestämdhet derigenom och deraf, att dessa utskott äro arftagare af det forna besvärs- och ekonomiutskottets befogenheter.

Till de tillfälliga utskotten böra alltså remitteras frågor liggande inom den administrativa lagstiftning, som jemlikt 89 § regeringsformen är Konungen ensam förbehållen. Den allmänna regeln blir enligt min mening sålunda den, att till de ständiga utskotten skola remitteras frågor, om hvilka Kongl. Maj:t gemensamt med Riksdagen eller möjligen i något fall Riksdagen ensam eger besluta. Till de tillfälliga utskottens behandling höra de s. k. önskningsmålen.

Tillämpar jag denna regel å tillfälliga utskottets memorial n:o 1, så finner jag, att det är en väsentlig åtskilnad mellan de båda motioner, som utskottet här jemfört med hvarandra.

I motionen n:o 105, som väckts af herr Zakrisson, och hvilken var föremål för debatt för några dagar se'n, göres hemställan om ett bestämdt anslag. Det är der fråga om en anslagsutgift; det heter nemligen, att det skulle utredas, under hvilka förhållanden ett ålderdomsunderstöd af 100 kronor årligen må kunna beredas vissa lärare och lärarinnor vid småskolorna. Den utredning, som i denna fråga behöfdes, var egentligen att insamla statistiskt material för att kunna beräkna, huru många sådana lärare och lärarinnor skulle kunna komma i fråga, men anslaget var här hufvudsaken. Jag deltog också i beslutet om, att denna motion skulle gå till statsutskottet. Den motion, n:o 8, som väckts af herr Johansson i Aflösa, afser åter, såsom redan af en talare anmärkts, en organisationsfråga. Den afser nemligen att få en utredning om, huruvida staten skulle öfvertaga utbildningen af lärare för småskolan. Det fins nu i flera län seminarier, anordnade af landstingen, för att utbilda lärare och lärarinnor för småskolan, och det vore således meningen att öfverflytta detta åliggande på staten. Såsom jag förut sagt, synes mig detta vara en ren organisationsfråga och falla under Kongl. Maj:ts ekonomiska lagstiftning. Särskildt undervisnings- och upp-

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

fostringsfrågor hafva ju alltid ansetts falla inom det området, och det fins, så vidt jag vet, blott ett enda litet hörn af detta område, för hvilket gäller en lag, godkänd och besluten af Riksdagen, nemligen i fråga om döfstumundervisningen. Annars hörer undervisningen vid universiteten, de allmänna läroverken, folkskolorna och småskolorna under Kongl. Maj:ts ekonomiska befogenhet, och utan tvifvel kan Kongl. Maj:t vidtaga ändringar beträffande dessa undervisningsanstalter, om han så önskar, utan att ens rådfråga Riksdagen. Om Kongl. Maj:t skulle inkomma med en proposition om en lag angående statens öfvertagande af utbildningen af lärare för småskolan, så ginge den väl antagligen till lagutskottet, men man kunde också ifrågasätta, om icke en sådan proposition, enär det blefve fråga om ett anslag, borde gå till statsutskottet. Men Kongl. Maj:t kunde också, om han ville, ehuru jag icke tror, att han gör det, helt enkelt gifva befallning derom, att småskolelärarne skulle få sin utbildning vid de redan nu befintliga statsseminarierna, och han behöfde då icke ens göra någon framställning till Riksdagen.

En sak, som kammaren äfvenledes bör taga i öfvervägande, innan kammaren fattar beslut i denna fråga, är den följd, som skulle uppkomma, om utskottets memorial bifölles. Nu i denna stund har kammaren frågan i sin hand och kan återsända motionen till det tillfälliga utskottet, men om kammaren besluter att öfverlemna den till statsutskottet, så inträder frågan i ett nytt skede, som kan leda till konstitutionella konflikter. Om kammaren skulle emot min mening remittera motionen till statsutskottet, så inträffar sannolikt, att statsutskottet om några dagar inkommer med ett memorial och säger, att ämnet icke tillhör utskottets behandling. Då skall detta ärende afgöras icke blott i Andra, utan äfven i Första Kammaren, och om Andra Kammaren då vidhåller sitt beslut, men Första Kammaren godkänner statsutskottets eventuella memorial, att ärendet icke tillhör statsutskottets förberedande handläggning, så uppkommer emellan kamrarne en konstitutionel konflikt, som skall lösas af konstitutionsutskottet.

Det har ju också talats något här om de tillfälliga utskottens befogenhet att återlemna motioner. Jag ser här i memorialet omnämnd en bestämmelse i de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen, hvilken bestämmelse skulle mynna ut deri, att det blott är de ständiga utskotten, som skulle hafva en sådan befogenhet, men jag tror, att äfven de tillfälliga utskotten hafva enahanda befogenhet att göra en sådan hemställan, som det första tillfälliga utskottet nu har gjort. Det talas i riksdagsordningen, 59 § 3 mom., derom, att utskott, således ständiga, särskilda eller tillfälliga utskott, kunna göra förberedande hemställanden och förfrågningar hos kamrarne. Jag tror derför, att de, som hafva skrifvit ifrågavarande bestämmelse i de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen, icke behörigen uppmärksammat detta stadgande i riksdagsordningen, och denna måste ju i alla händelser stå öfver de reglementariska före-

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

skrifterna. Jag anser således, att grundlagen medgifver de tillfälliga utskotten rätt att göra en sådan anmälan, som första tillfälliga utskottet nu har gjort. Men i detta sammanhang ber jag att få göra en gensaga mot ett uttalande af utskottet. Det säger, att kammaren skulle hafva förklarat, att framställandet af en sådan fråga hör till de allmänna menskliga rättigheterna. Ett sådant yttrande förekom hos en talare det år, frågan härom var före — det var visst 1880 —, men deraf, att ett yttrande fälles af en talare, som för tillfället tillhör majoriteten, lärer väl icke framgå, att kammaren godkänt detta yttrande. Det är väl sant, att de allmänna menskliga rättigheterna såsom sådana stå öfver grundlagen, ty det är en allmän, mensklig rättighet att ändra grundlagen; men ett utskott gör nog klokt i att ställa sig grundlagen till efterrättelse, och, såsom jag visat, tror jag, att utskottet enligt grundlagen nu haft rätt att göra en sådan framställning till kammaren, som det gjort.

Beträffande det beslut, som Andra Kammaren nu rätteligen bör fatta, tror jag mig hafva utredt min mening, att den ifrågavarande motionen berör ett ärende, som icke hör hvarken till lagutskottet eller statsutskottet, utan som bör behandlas af ett tillfälligt utskott. Man kan icke gerna i detta afseende låta sitt åtgörande bestämmas af hvad Kongl. Maj:t sedermera på grund af en skrifvelse kan komma att göra, ty så vidt jag vet, har hittills icke någon kongl. proposition remitterats till ett tillfälligt utskott. Kommer det någon kongl. proposition med anledning af denna fråga, så blir den antagligen af den beskaffenhet, att den kommer att remitteras till statsutskottet, men detta utgör icke något hinder för kammaren att nu låta ett tillfälligt utskott först behandla frågan.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på, att utskottet förklarat sig beredt att ingå i saklig pröfning af motionen. Det är sålunda blott en, om jag så får säga, artighet mot kammaren att göra denna framställning, ty utskottet har trott sig finna, att konseqvensen af kammarens beslut den 8 februari fordrade en sådan hemställan.

Jag har emellertid nu sökt visa, att det är en väsentlig skilnad mellan herr Zakrissons och herr Johanssons i Aflösa motioner, och jag skall derför, herr grefve och talman, be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till det af den förste talaren framstälda yrkande, att herr C. Johanssons ifrågavarande motion måtte få stanna qvar i kammarens första tillfälliga utskott.

Herr Hammarlund. Herr talman! Först och främst ber jag att ytterligare få betona, hvad utskottet redan sagt i sitt föreliggande memorial, nemligen att återlemnandet icke skett på den grund, att vi velat undandraga oss ett arbete, som kammaren möjligen önskat att få utfördt af utskottet. Är det så, att kammaren önskar, att vi skola utreda denna motion, så skola vi med största nöje göra det. Men derom är det, som vi vilja hafva visshet. Vi hafva efter kammarens beslut i tisdags i förra veckan trott oss skyldiga att fråga

kammaren, om icke kammaren remitterat denna motion felaktigt och i stället önskar, att den skall gå till statsutskottet, liksom herr Zakrissons och herr Hazéns motioner. Vi hafva önskat visshet härom för att icke detsamma skulle inträffa, som skedde 1890, då, sedan ett tillfälligt utskott utredt en fråga och inkommit med sitt utlåtande till kammaren, en talare der uppträde och yttrade ungefär följande: Hvad är detta? Här ser jag, att ett tillfälligt utskott har behandlat en sak, som icke ligger inom dess befogenhet. Det hade varit utskottets skyldighet att återlemna motionen till kammaren, men då utskottet nu icke gjort detta, så yrkar jag rent afslag å utlåtandet. Af detta skäl och ej på sakliga grunder blef ock motionen afslagen.

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

För att icke utsätta oss för en dylik fatalitet, hafva vi gjort denna förfrågan och genom återlemnandet hemstält, om kammaren vill, att vi skola behandla motionen eller icke.

Då det nu närmast gäller, huruvida en viss motion bör behandlas af statsutskottet eller af tillfälliga utskottet n:o 1, så borde jag kanske inskränka mig till denna förklaring, men det gäller dock icke här blott en viss särskild motion, utan frågan har betydligt större räckvidd. Det gäller gränsen emellan de tillfälliga utskotten å ena och statsutskottet å andra sidan, och jag skall derför be att få yttra mig om frågan i dess allmänhet.

Det är alldeles rigtigt, såsom reservanten anfört, att vi icke kunnat åberopa något grundlagsstadgande, som föranledt oss att återlemna motionen till Andra Kammaren. Det fins nemligen icke något grundlagsstadgande, som bestämdt uppdrager gränsen emellan de tillfälliga utskotten å ena samt stats- och lagutskotten å andra sidan. Men då något sådant stadgande icke finnes, så måste man hålla sig till den praxis, som inom Riksdagen uppstått, och om praxis varit vexlande, så att det ena beslutet motsäger det andra, gäller naturligtvis tills vidare det sista beslutet.

Beträffande gränsen emellan de tillfälliga utskottens och lagutskottets behörighet, så har den praxis mer och mer utvecklat sig inom kammaren, att frågor, som gälla civil-, kriminal-, kommunal- och kyrkolag, skola gå till lagutskottet, äfven om motionerna afse blott en skrifvelse. Der är således gränsen emellan de tillfälliga utskotten och lagutskottet ganska lätt att uppdraga, ty i de flesta fall är det icke så svårt att afgöra, hvad som kan anses åsyfta ändring, förklaring eller upphäfvande af civil-, kriminal-, kyrko- eller kommunallag. Alla sådana frågor hafva åtminstone under de senare åren gått till lagutskottet, äfven om i motionerna blott föreslagits en skrifvelse. Derigenom uppstå visserligen ganska märkvärdiga inkonseqvenser. Om jag t. ex. väcker en liten motion om en obetydlig ändring angående döfstum- eller blindundervisningen, skall denna motion gå till lagutskottet, men om jag deremot väcker t. ex. ett för kommunernas ekonomi så genomgripande förslag som att slöjdundervisningen i våra folkskolor skall blifva obligatorisk, så skall ett sådant förslag gå till tillfälligt utskott, detta derför,

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

att blindundervisningen är ordnad genom lag, medan folkskoleväsendet hör under Kongl. Maj:ts administrativa lagstiftning. Och om jag t. ex. väcker en liten motion om att suppleanter i skolrådet, som för närvarande väljas för 2 år, skola i stället väljas för 1 eller 4 år, skall denna temligen betydelselösa motion gå till lagutskottet, men om jag deremot kommer med ett så genomgripande och, jag vill på samma gång tillägga, så orimligt förslag som att det skulle åligga hvarje skolrådsledamot att dagligen besöka hvarje folkskola i församlingen, skall en sådan motion gå till ett tillfälligt utskott, efter som frågan om skolrådens sammansättning hörer under kyrkostämmoförordningen, men frågan om skolrådens skyldigheter under folkskolelagen. Sådana inkonseqvenser leder det nuvarande systemet till, men det kan icke hjelpas, efter som vissa bestämmelser äro af civillags natur, medan andra ungefär liknande tillhöra administrativa författningar.

Detta är emellertid en gräns, som är temligen lätt att uppdraga. När man åter vill bestämma gränsen mellan de frågor, som böra hänvisas till statsutskottet eller till tillfälligt utskott, så blir saken kinkigare. Det talades i tisdags i förra veckan om att *ämnets art* och icke den form, en motionär gifvit åt sin framställning, bör härvid vara bestämmande. Men, mine herrar, när det gäller en fråga, som kan höra till statsutskottet, hvad menas då med, att det är ämnets *art,* som skall vara bestämmande? Snart sagdt hvilket ämne som helst är ju af den natur, att det kan föranleda till en statsutgift; ingenting kan ju genomföras utan kostnader, och följden skulle ju då blifva, att nästan alla motioner skulle remitteras till statsutskottet.

Här i Riksdagen har emellertid under tidernas lopp uppstått en viss praxis i fråga om gränsen medan ärenden, som böra tillhöra statsutskottet, och de, som tillhöra tillfälligt utskott. Har man begärt ändring i vilkoren för statsbidrags utgående eller ett nytt anslag eller ökning i ett förut utgående anslag, så har en sådan motion gått till statsutskottet, men har man i fråga om dylika saker blott begärt en utredning, så att frågan måst komma till Riksdagen *ännu en gång,* innan det kunnat blifva fråga om statsutgifter, har hittills i de allra flesta fall en sådan fråga gått till tillfälligt utskott. Jag har tagit mig före att upprätta en lista på motioner af detta slag, som blott under de år, jag tillhört Riksdagen, gått till tillfälligt utskott, och denna lista upptager 55 motioner.

Man kan hänföra dem till tre särskilda grupper. Till den första gruppen höra sådana motioner, i hvilka föreslagits en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och framläggande af förslag, hvars förverkligande skulle kräfva en statsutgift. Jag vill ej trötta med att läsa upp yrkandena i alla dessa motioner. Jag skall endast erinra om motioner med sådant syftemål som t. ex. att Riksdagen måtte skrifva till Kongl. Maj:t och begära utredredning angående de högre skolorna för qvinlig ungdom och om statsunderstöd åt dessa skolor; att Riksdagen skulle begära förslag

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

till ny förordning angående vårdande af medellösa sinnessjuka i syfte att kommunerna skulle befrias från utgiften härför och denna bestridas af staten; att Riksdagen skulle skrifva till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående statsbidrag till aflönande af barnmorskor. Listan på liknande motioner, som gått till tillfälligt utskott, är särdeles lång.

En annan grupp af motioner, som behandlats af tillfälligt utskott, utgöres af sådana, som innehållit förslag, hvilkas förverkligande skulle medföra en minskning af statens inkomster, t. ex. om nedsättning af frakten för vissa artiklar å statens jernvägar. År efter år hafva dylika motioner remitterats till tillfälligt utskott.

Slutligen ha vi en grupp af motioner, der visserligen motionären icke ifrågasatt några statsutgifter, men der hans förslag varit af den art, att förverkligandet skulle komma att medföra en statsutgift, t. ex. angående upprättandet af en statistik öfver folkundervisningen i Sverige, om införande af slöjdundervisning vid de allmänna läroverken m. m. Vi ha i år en sådan motion i vårt utskott, men vi hafva ännu icke fattat beslut om dess återlemnande, enär vi först ville afvakta, hvad kammaren skulle besluta angående de nu återlemnade motionerna. I den motion, jag nu åsyftar, föreslås, att undervisningen i välskrifning måtte utsträckas till de allmänna läroverkens fjerde och femte klasser. Det är gifvet, att en sådan reform icke kan genomföras utan statsutgifter, och det har också motionären uttalat i sin motivering. Senast i dag remitterades här i kammaren en dylik motion till tillfälligt utskott. Jag syftar härmed på herr Anderssons i Malmö motion i pappersfrågan. Ser man på motiveringen till hans förslag, så finner man, att anledningen, hvarför han begärt utredning i denna fråga, är, att kostnaderna för denna utredning skulle bli för stora, för att de skulle kunna bestridas af en enskild person. Han säger nemligen, att frågan har större räckvidd, än att en enskild man kan verkställa utredningen, och att den sålunda bör bekostas af allmänna medel. Kammaren har, som sagdt, utan ringaste meningsskiljaktighet i dag remitterat denna motion till tillfälligt utskott.

Den hittills vedertagna praxis har sålunda varit att till tillfälligt utskott remittera dylika motioner, så snart förverkligandet icke för det närvarande kräft någon statsutgift, utan ärendet måst komma tillbaka till Riksdagen, innan beslut om någon statsutgift kunnat ifrågakomma.

Denna praxis blef emellertid bruten i och med det beslut, som kammaren fattade förra tisdagen, då kammaren till statsutskottet återlemnade herrar Zakrissons och Hazéns motioner. Det yttrades under debatten i Andra Kammaren i denna fråga af en talare: »Nu lärer det väl vara uppenbart, att, derest en sådan utredning, som här är ifrågasatt, blefve verkställd och föranledde en kongl. proposition om anslag, detta ärende skulle behandlas af statsutskottet. Konseqvensen synes då fordra, att statsutskottet äfven behandlar den

Ang. remiss af en motion. (Forts.).

frågan, huruvida en utredning lämpligen bör göras eller icke. Det är ju statsutskottet, som skall bedöma hufvudfrågan, och då böra väl äfven de möjliga förberedande åtgärderna af statsutskottet bedömas.»

Ja, detta låter ju ganska väl säga sig, men jag vill, att, innan vi fastslå denna princip, vi må se till, hvart konseqvenserna leda.

Först och främst skulle genom införandet af en sådan princip statsutskottet, som redan nu är mycket betungadt, få än mera att göra, och då riksdagsarbetets fortgång väsentligen hänger på statsutskottet, så skulle saken möjligen föranleda, att det blefve än svårare än hittills att kunna sluta riksdagarne i rätt tid.

För det andra vågar jag påstå, att en sådan princip skulle hafva till följd, att de enskilda kammarledamöterna skulle få väsentligen mindre att säga i fråga om riksdagsärendena än nu. Hvad är det nemligen, som gjort det möjligt för de enskilda kammarledamöterna att så småningom få igenom ett eller annat önskningsmål, som legat dem om hjertat? Jo, det, att de skrifvit sina motioner så, att de gått till tillfälligt utskott. Dessa ha bättre tid att behandla ärendena, och då de hafva funnit en motionärs framställning så beaktansvärd, att en utredning af frågan tillstyrkts, har det händt, att, när sedan denna utredning blifvit verkstäld, denna befunnits vara så öfvertygande, att man ej kunnat säga nej. Om man nu ändrar förhållandena, så att man kastar alla sådana motioner på statsutskottet, så blir följden den, att Kongl. Maj:t blir den enda auktoriteten och de enskilda kammarledamöterna få ingenting att säga, ty vid deras framställningar kommer helt visst statsutskottet icke att fästa samma vigt som vid Kongl. Maj:ts propositioner.

För det tredje skulle genom en sådan princip de tillfälliga utskotten, så att säga, blifva stälda på indragningsstat; ja, vi kunde i det närmaste afskaffa dem eller åtminstone inskränka deras antal till ett eller två. Så godt som inga skolmotioner skulle då gå till tillfälliga utskott, ty dessa motioner kräfva ju alltid förr eller senare utgifter; dessa motioner skulle alltså gå till statsutskottet, och detsamma gäller nog äfven om flertalet sådana motioner, som hittills hänvisats till tredje eller fjerde tillfälliga utskotten. Det skulle då egentligen behöfvas allenast ett tillfälligt utskott för motioner angående handeln med öl och vin. Jag tror mig emellertid icke taga fel, om jag säger, att en viss tendens börjat göra sig gällande att få bestämmelserna om öl- och vinhandeln öfverflyttade från området för Kongl. Maj:ts administrativa lagstiftning till civillag. Går en sådan reform igenom, blefve ju äfven tillfälliga utskottet n:o 2 öfverflödigt.

De tillfälliga utskotten tillkommo genom 1866 års riksdagsordning. Om meningen med desamma var, att man skulle förbereda marken för riksdagsutskott enligt kontinentala mönster, så kan man just icke säga, att detta lyckats. De tillfälliga utskotten ha hos oss alltid betraktats såsom underordnade de ständiga, och man kan

säga, att principen med ständiga utskott, bestående af ledamöter från båda kamrarne — under ståndsriksdagarne från samtliga stånden —, och med fast kansli nu är mera fast rotad än någonsin. Under sådana förhållanden kan det ju vara skäl att taga i öfvervägande, om icke *alla* motioner borde hänvisas till ständiga utskott. Då skulle man naturligtvis fördubbla utskottens antal genom att dela sönder stats-, bevillnings- och lagutskotten i flera, så att man finge t. ex. tio ständiga utskott. Derigenom skulle riksdagsarbetet kunna mera jemnt fördelas mellan Riksdagens ledamöter, än hvad nu är fallet.

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

Detta är emellertid allenast en framtidstanke. Till dess en sådan förändring skett, tror jag, att man bör taga i allvarligt öfvervägande, om man bör ändra den hittills följda principen angående fördelningen af ärendena mellan statsutskottet och de tillfälliga utskotten.

Kammaren har nu att välja mellan två principer, antingen att till statsutskottet skicka alla motioner, som förr eller senare kräfva en statsutgift, på sätt här yrkades i förra veckan, eller också att på samma sätt som förut skicka till tillfälliga utskott sådana motioner, i hvilka begärts en utredning, men der icke någon statsutgift kan komma i fråga förr än ärendet än en gång kommer till Riksdagen.

Nu vet jag mycket väl, att man kan tänka sig andra gränser uppdragna, på sätt den näst föregående talaren ifrågasatt. Jag har sålunda vid samtal man och man emellan angående dessa motioner hört sådana påståenden, som att herr Zakrissons motion alldeles gifvet skulle gå till statsutskottet, men herr Hazéns motion naturligtvis gå till tillfälligt utskott. Andra hafva sagt tvärt om. På samma sätt har man yttrat sig i fråga om de motioner, som vi nu hafva återlemnat. Herr Sahlins motion, har man sagt, bör gå till statsutskottet, men herr Johanssons i Aflösa motion bör, på sätt den föregående talaren jemväl yttrade, gå till tillfälligt utskott. Alldeles tvärt om har en annan sagt.

Jag hemställer emellertid, om det kan vara lämpligt att draga upp så hårfina gränser, att det för de enskilda kammarledamöterna blir omöjligt att beräkna, hvart en motion kommer att remitteras. Följden blir, att vi måste diskutera om hvarje motion, och det blir ändlösa hårklyfverier om hvart en motion skall gå. Detta kan väl ej vara lämpligt.

I sammanhang härmed ber jag att mot den föregående talaren, som förfäktade den åsigten, att man icke kunde likställa herr Johanssons i Aflösa motion med herrar Zakrissons och Hazéns motioner, blott få erinra derom, att då herr Johansson har föreslagit, »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående statens öfvertagande af lärarnes utbildning för småskolan», så är detta en fråga, som alldeles gifvet måste leda till statsutgifter precis lika mycket som t. ex. herr Hazéns motion, i hvilken begäres utredning

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

och förslag rörande statsbidrag till förbättrad vård åt ekonomiskt vanlottade sinnessjuka och idioter.

Lärarnes utbildning för småskolan omhänderhafves för närvarande till största delen af landstingen. Deras utgifter härför kan jag icke på rak arm angifva, men de torde uppgå till minst 50,000, kanske bortåt 100,000 kronor om året. Nu har i år Kongl. Maj:t föreslagit i statsverkspropositionen, att staten skulle bidraga till dessa läroanstalter på det sätt, att för lärare, som der äro anställda, skulle utgå statsbidrag på samma sätt som till lärare vid folk- och småskolor. Men herr Johansson i Aflösa anser detta icke vara nog, utan vill gå ett steg längre. Han vill, att staten skall öfvertaga samtliga utgifter för dessa anstalter. Statsutskottet har fått till sig öfverlemnad den mindre frågan, nemligen att *en del* af utgifterna skulle öfvertagas af staten; men herr Johanssons motion, att staten skulle bestrida *alla* utgifter för ifrågavande ändamål, skulle — säger herr Elowson — icke öfverlemnas till statsutskottet, utan till tillfälligt utskott. Det finner jag icke vara i någon mån rimligt, med den ståndpunkt, han intagit till frågan om herrar Zakrissons och Hazéns motioner. Då man till statsutskottet skickat herr Zakrissons skrifvelseförslag om ett litet understöd åt äldre småskolelärare, så bör man väl i konseqvens härmed ock skicka dit herr Johanssons skrifvelseförslag om statens öfvertagande af småskolelärareutbildningen. Det förra förslaget kan, förverkligadt, kosta högst 10,000 kr.; det senare skall helt visst medföra en årlig statsutgift af 50,000 à 100,000 kronor.

Efter hvad jag nu anfört, borde jag komma med ett yrkande; och det har nogsamt framgått, hvarpå detta borde gå ut, nemligen att ifrågavarande motioner skulle till tillfälliga utskottet n:o 1 återlemnas. Men då jag inom utskottet förfäktat den åsigten, att vi borde genom att återlemna motionen fråga kammaren, om det är meningen, att vi skola behandla dessa motioner eller icke, är det klart, att jag icke kan framställa något yrkande, utan öfverlemnar den saken åt andra.

Jag skall således, herr talman, icke framställa något yrkande.

Herr Olsson i Mårdäng: Då jag deltagit i utskottets behandling af denna fråga och varit med om att återlemna motionen, skall jag be att få säga några ord.

Jag har inom utskottet förfäktat den mening, som den siste ärade talaren i slutet af sitt anförande uttalade, nemligen att likheten mellan dessa motioner och dem, som i förra veckan remitterades till statsutskottet, är så stor, att konseqvensen bjuder, att de få följa dem till statsutskottet; och jag har icke af den förda debatten kunnat rubbas ur den uppfattningen. Man har visserligen sökt uppdraga en skilnad mellan herr Zakrissons och herr Johanssons motioner på grund deraf, att i den förra nämnes siffran 100 kronor, under det att i den senare ingen summa angifves. Nå ja.

det hade ju varit mycket enkelt att lösa frågan, om man blott satt in en sådan siffra. Men i hvad mån hade det inverkat på motionens realitet?

Ang. remiss af en motion. (Forts.)

En annan fråga har jag ock uppstält för mig och sökt få besvarad under debatten. Om nemligen motionären föreslagit 100 kronor till den begärda utredningen, hade vi icke behöft upptaga tiden med att resonera om, till hvilket utskott motionen skulle remitteras; ty oaktadt den blott afsett en förberedande utredning, hade den hänvisats till statsutskottet.

Kammaren har emellertid nu hört tillräckligt i denna fråga. Jag skall inskränkta mig till att, i händelse flera skulle dela min uppfattning, framställa det yrkandet, att herr Johanssons i Aflösa här föreliggande motion måtte remitteras till statsutskottet. Jag gör det dels af det skäl, jag nyss anfört, dels derför, att jag icke vill vara med om att fatta ett beslut, som hos dem, som icke närmare reflekterat öfver saken, måste framkalla den föreställningen, att kammaren belutar ena gången si, andra gången så.

Herr talman! Jag ber således att få yrka, att herr Johanssons i Aflösa motion måtte remitteras till statsutskottet.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, beslöt kammaren, med vidhållande af sin uppfattning, att ifrågavarande motion skulle af tillfälligt utskott behandlas, afslå utskottets anhållan att få återlemna motionen.

§ 8.

Föredrogs vidare Andra Kammarens första tillfälliga utskotts memorial n:o 2, i anledning af en till utskottet remitterad motion angående inrättande af ett sexklassigt praktiskt försökslärоverk i Stockholm.

I detta utlåtande anhöll utskottet att till kammaren få återlemna ifrågavarande af herr E. Sahlin afgifna motion, n:o 188.

Herr Ernst Carlson begärde ordet och yttrade: På enahanda grunder, som jag nyss anfört beträffande utskottets memorial n:o 1, måste jag, i enlighet med min vid det nu föredragna memorialet fogade reservation, yrka, att kammaren måtte vidblifva sitt i fråga om remiss af ifrågavarande motion redan fattade beslut och således afslå utskottets hemställan.

Vidare anfördes icke. Kammaren beslöt att, med vidhållande af sin uppfattning, att ifrågavarande motion skulle af tillfälligt utskott behandlas, afslå utskottets anhållan att få återlemna motionen.

Ang. remiss af en motion.

§ 9.

Till behandling företogs härefter statsutskottets utlåtande n:o 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna.

Punkten 1.

Mom. a.

Bifölls.

Angående anslaget till Hans Kongl. Höghet Kronprinsens hofhållning m. m.

Mom. b). Under åberopande af det statsverkspropositionen bilagda statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 14 januari innevarande år, hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att höja det under denna hufvudtitel uppförda anslag å 192,000 kronor till Hans Kongl. Höghet Kronprinsens hofhållning och handpenningar för Hennes Kongl. Höghet Kronprinsessan med 50,000 kronor till 242,000 kronor; och hemstälde utskottet:

att Riksdagen måtte, såsom tillökning i det till Hans Kongl Höghet Kronprinsens hofhållning och handpenningar till Hennes Kongl. Höghet Kronprinsessan beviljade anslag, på extra stat för år 1899 anvisa ett belopp af 50,000 kronor.

Efter uppläsande af denna utskottets hemställan anförde:

Herr A. Hedin: Herr talman! Skulle ni, herr talman, vilja för ett ögonblick dela er uppmärksamhet mellan den första bland hufvudtitlarne och den sista. Vi fingo nyss utdeladt ett nytt bidrag till den senare i den kongl. propositionen n:o 38. Om man studerar de förhållanden, som gifvit anledning till den propositionen, skall man få riklig anledning att besinna, hvaruti den officiella sparsamheten består här i landet, nemligen deruti att spara på ersättningarna till de små, dem, som göra det väsentliga nyttiga arbetet, för att hafva så mycket mera öfver att dermed befrämja samhällsparasitismen.

Jag nämnde nionde hufvudtiteln. Herr talmannen har funnit, att på den hufvudtiteln begäres, liksom vid några föregående tillfällen, ett anslag af 10,000 kronor till något understöd åt ett icke ringa antal af vår folkbildnings gamle landtvärnsmän. Man vill förunna dem 250 kronor hvar om året till någon lättnad uti nöden på gamla dagar efter ett långt och sträfsamt arbete i det allmännas tjenst. Fem gånger det anslaget af 10,000 kronor begäres nu af Konungen såsom tillökning till det anslag å 192,000 kronor, som redan utgår till hans äldste son.

Jag läste i går i någon tidning, att statsutskottet funnit sig böra afstyrka en ifrågasatt icke stor förbättring af åtskilliga vakt-

mästares löner, och jag tager för gifvet, att vi inom några veckor få veta, att statsutskottet icke vill höra talas om någon förbättring åt de öfveransträngde och svältfödde jernvägsbetjente.

Angående anslaget till Hans Kongl. Höghet Kronprinsens hofhållning m. m. (Forts.)

Nej, naturligtvis. Ty till de samhällsmagter, som hittills hafva täflat om lifsmedelsbeskattningens afkastning, har nu kommit en ytterligare, nemligen den första hufvudtiteln. Det anade ingen, herr talman, utaf dem, som sutto i Andra Kammaren den 9 april 1881, då beslut fattades om höjning af kronprinsens och hans gemåls årsanslag från 72,000 till 192,000 kronor. Icke att någon då gaf ett formligt och uttryckligt löfte, att man aldrig vidare skulle ifrågasätta någon höjning af det anslaget. Nej, löftet låg outtaladt, men tydligt i sjelfva den kongl. propositionen, i det sätt, hvarpå denna proposition här i kammaren försvarades; och det framgick dessutom indirekt ur ett *annat* löfte, som verkligen gafs inför Andra Kammaren. Ingen röjde och ingen kunde hysa någon farhåga, att framdeles skulle begäras någon ytterligare tillökning i kronprinsens anslag. Deremot röjde sig en annan farhåga uti den önskan, som uttalades af den, som först hade ordet i den debatten, den önskan, att »några förslag om apanage till arfprinsarne icke måtte från Kongl. Maj:t framkomma». Dertill skall enligt Andra Kammarens tryckta protokoll dåvarande herr statsministern hafva svarat: »Den förste talaren framkastade såsom skäl antingen till rent afslag å den kongl. propositionen eller till nedsättning af deruti begärda anslagssumman, att man möjligen kunde befara framställandet af enahanda anspråk åt arffurstarne, efter hand som äfven de inträdde i äktenskap. Detta är naturligtvis en fråga, som nu icke föreligger och som således måhända icke borde vid detta tillfälle vidare beröras. Jag anser mig likväl böra säga min enskilda uppfattning vara, att Kongl. Maj:t icke bör begära särskilda anslag till arffurstarne, med anledning af deras inträde i äktenskap, under andra omständigheter, än då en arffurste står närmast tronföljaren och denne saknar manliga bröstarfvingar.»

Jag hade med den största uppmärksamhet följt herr statsministerns anförande från första ordet till det sista, och derför, herr talman, kunde jag icke känna igen det, sådant det sedermera förelåg i tryck. Jag hade uppfattat första delen af hans yttrande såsom en förklaring, utrustad med all den auktoritet, af hvilken den kunde uppbäras genom ett af Hans Maj:t Konungen gifvet uppdrag eller samtycke, en förklaring, att Hans Maj:t Konungen icke komme att begära några anslag åt kronprinsens bröder. Jag är så viss på min hörsels och mitt minnes tillförlitlighet i det fallet, att jag icke behöfver vädja till andras. Men det kan dock i förbigående förtjena att erinras derom, att Post- och Inrikes Tidningar samma dag den 9 april 1881 refererade herr statsministerns anförande i den del, hvarom nu är fråga, med följande ord: »Hans excellens bad att få *meddela, det Hans Maj:t Konungen ej har för afsigt att begära*

Ang. anslaget till Hans Kongl. Höghet Kronprinsens hofhållning m. m. (Forts.)

något anslag till någon af arffurstarne, såvida denne furste ej i egenskap af tronföljare stode tronen närmare.»

Med detta referat lät sig den lydelse af statsministerns ord, som jag nyss uppläst ur kammarens tryckta protokoll, icke förenas. Jag fann mig då föranlåten att vädja till den källa, som jag i värsta fall skulle hafva erkänt såsom säkrare än mitt eget minne, huru berättigad jag än må vara att lita på det i det fall, hvarom fråga är. Jag vände mig till källan för det tryckta protokollet, det af stenograferna affattade protokoll, som förvaras i Riksdagens arkiv. Vid jemförelse mellan detta tryckta protokoll och denna stenografiska källa befans emellertid, att den förra delen af herr statsministerns anförande, sådan den var af kansliet uppsatt och aflemnad till justering, ur kammarens handskrifna protokoll *försvunnit.* Den är ersatt med $2^1/_2$ skrifna sidor, skrifna af annan hand och icke bärande någon notaries namnteckning eller signatur, helt naturligt, ty de $2^1/_2$ sidorna äro apokryfiska. De ändringar eller i vårt riksdagsspråk »justeringar», som den delen af anförandet undergått, hade befunnits vara så betydande, att det icke skulle hafva tagit sig rätt väl ut att låta det vittnesbördet stanna qvar i kammarens arkiv; på det sättet tillkom, hvad jag nyss kallade »de $2^1/_2$ apokryfiska sidorna», hvilkas rigtighet ingen notarie går i borgen för. Och på det sättet försvann först ur det handskrifna protokoll, som finnes i Riksdagens arkiv, och sedermera ur det tryckta protokollet det löfte, som jag och så många andra hade hört, det löfte, på grund af hvilket sedermera under debattens lopp herr grefve Erik Sparre ansåg sig kunna yttra: »Hvarje betänklighet i fråga om framtiden är ju häfd genom det yttrande, hans excellens herr statsministern, man kan nästan säga å Hans Maj:t Konungens vägnar, här nyss hade.» Uti de af mig nu ur grefve Sparres anförande citerade orden finnes ett ord, som är öfverflödigt, nemligen ordet »*nästan*».

Jag tror, att det var skada, att det löftet, som vi så många hörde, icke fick stå qvar i kammarens protokoll. Om det hade fått stanna qvar der, skulle det förmodligen hafva ledt derhän, att vederbörande hade besparat sig sjelfva ett, efter hvad jag hört uppgifvas, på sin tid känbart obehag, när nemligen 1886 års Riksdag afslog den kongl. proposition, hvaruti Konungen dels begärde ett anslag från och med följande året af 26,000 kronor åt hertigen af Gotland, dels tillkännagaf, att han hade för afsigt att af de Riksdagar, som komme att uppgöra statsregleringarna för åren 1889 och 1893, begära samma belopp för hvar och en af den nämnde hertigens yngre bröder, dels slutligen uttryckte den förhoppning, att alla dessa tre summor på hvardera 26,000 kronor framdeles skulle komma att höjas med ytterligare 10,000 kronor. Den propositionen hade till äfventyrs uteblifvit, om detta protokoll talat full sanning.

Då jag, herr talman, hyser den meningen, att det nu till Hans Kongl. Höghet Kronprinsen utgående anslaget är med hänsyn till

Ang. anslaget till Hans Kongl. Höghet Kronprinsens hofhållning m. m. (Forts.)

nutida åskådningssätt inom svenska nationen och öfriga svenska förhållanden ett mycket frikostigt anslag, så skall jag härmed yrka afslag å statsutskottets hemställan. Jag gör det under uttalande tillika af ett beklagande, att svenska regeringen har velat inblanda ett första-hufvudtitels-intresse uti unionskonflikten. Nu vet jag mycket väl, herr talman, att mitt yrkande och det beklagande, jag har uttalat, komma att blifva vrångt uttydda, om icke af annat skäl, derför att de komma från mig. Men detta öfvar på mig icke den allra ringaste verkan. Jag skulle förblifva alldeles likgiltig för den påföljden, äfven om jag icke hade den fulla vissheten, att den dag snart varder kommande, då det beklagande, som jag nu har uttalat, kommer att uttalas lika högt af de många, som nu blott hviska fram detsamma.

Herrar *Branting* och *John Olsson* förklarade sig instämma med herr Hedin.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet grefve Wachtmeister: Med anledning af hvad den siste ärade talaren yttrade i fråga om den svenska regeringens förslag till höjning af Hans Kongl. Höghet Kronprinsens apanage, ber jag endast att få erinra derom, att, då regeringen med sitt förslag icke afsett att bereda höjning i Hans Kongl. Höghet Kronprinsens apanage utöfver det sammanlagda belopp, som med anledning af hans giftermål beviljades från Sverige och Norge, utan endast att återföra detta belopp till hvad det varit före den i Norge skedda nedsättningen, det icke varit möjligt eller, om det varit möjligt, det icke gerna kunnat vara lämpligt, att regeringen lemnat oomnämndt det faktum, som föranledt det förhållande, i hvilket regeringen önskade åstadkomma ändring.

Något ytterligare har jag ej att med anledning af herr Hedins yttrande anföra.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gaf propositioner först på bifall till utskottets hemställan och derefter på afslag å densamma och fann den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i mom. b af första punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. anslaget till Hans Kongl. Höghet Kronprinsens hofhållning m. m. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets nämnda hemställan.

Efter röstsedlarnes uppräknande befans, att 139 ledamöter röstat ja och 68 nej; hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Punkten 2.

Bifölls jemväl.

§ 10.

Till handläggning förelåg vidare statsutskottets utlåtande n:o 3, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, ianefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkterna 1—3.

Biföllos.

Ang. aflöning till bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping.

Med tillstyrkande af en af Kongl. Maj:t i ämnet gjord framställning hemstälde utskottet i *punkten 4:*

att Riksdagen måtte medgifva, det aflöningen till bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping för tiden från och med år 1899 bestämmes till 2,000 kronor såsom lön och ålderstillägg med 300 kronor efter fem och ytterligare 200 kronor efter tio år.

I en vid punkten fogad reservation hemstälde deremot herrar *Pehrson* i Törneryd, *Andersson* i Nöbbelöf, *Ersson* i Vestlandaholm, *Persson* i Stallerhult, *Erickson* i Bjersby, *Kihlberg*, *Larsson* i Mörtlösa, *Månsson*, *Sjö*, *Nylander*, *Norberg* och *Petersson* i Dänningelanda:

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Kihlberg: På de skäl, som blifvit af reservanterna anförda, tillåter jag mig yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt afgifvits af herrar P. Pehrson jemte öfriga ledamöter inom utskottet från denna kammare.

Ang. aflöning till bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping. (Forts.)

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Annerstedt: Herr grefve och talman! Mine herrar! Det skäl, som reservanterna i statsutskottet anfört, då de motsatt sig den utaf Kongl. Maj:t föreslagna löneförhöjningen för bevakningsbefälhafvaren i Norrköping, är hufvudsakligen det, att det ökade antal fångar, som numera förvaras å denna tvångsarbetsanstalt, egentligen endast borde föranleda en ökning i antalet af den bevakningspersonal, åt hvilken den närmaste tillsynen är anförtrodd, — en tillökning, som redan skett. På denna grund anse reservanterna, att någon förbättring i bevakningsbefälhafvarens lönevilkor icke skulle vara af behofvet påkallad. Men nu förhåller det sig så, att denne bevakningsbefälhafvare erhöll, då lönen för honom bestämdes, vida mindre löneförmåner än bevakningsbefälhafvarne å de smärre centralfängelserna — jag vill nu icke tala om de större, ty der äro löneförmånerna vida bättre. Äfven om man jemför honom med bevakningsbefälhafvarne å de smärre centralfängelserna och å tvångsarbetsanstalten å Svartsjö, intager bevakningsbefälhafvaren i Norrköping i afseende å löneförmåner en vida sämre ställning. Anledningen härtill är uppenbarligen den, att, då aflöningsstaten för honom fastställdes år 1874, Norrköping utgjorde förvaringsort för sådana qvinliga straffångar, som blifvit dömda till längre tids straffarbete. Dessa qvinliga straffarbetsfångar ansågos vara lätta att styra och tillse, och dessutom antog man, att, såsom en följd af vidtagna förändringar i strafflagstiftningen, denna klass af fångar skulle komma att visa tendens till att nedgå. Erfarenheten har sedermera också bekräftat detta, i det att från år 1874 och till dess att Norrköping upphörde att vara centralfängelse för qvinliga fångar, dömda till längre tids straffarbete, fångantalet nedsjönk till omkring 70. Emellertid har i följd af en sedermera vidtagen förändring i anordningen med afseende å fångvårdsanstalternas användning från Norrköping bortflyttats dessa till straffarbete dömda fångar af qvinligt kön och i stället ditflyttats de qvinliga tvångsarbetsfångar, hvilka förut förvarats i fängelset å Norrmalm, och dessas antal är vida större, än straffarbetsfångarnes utgjorde förut. I den kongl. propositionen finnes, efter fångvårdsstyrelsens redogörelse, angifvet, att å Norrköpings tvångsarbetsanstalt äro för närvarande förvarade 160 fångar, mot 70 året innan anstalten förvandlades till tvångsarbetsanstalt. Nu är förhållandet det — såsom också fångvårdsstyrelsen upplyser uti sin framställning i ämnet — att, om man med dessa till mångårigt straffarbete dömda gemensamhetsfångar, hvilka ursprungligen förvarades i Norrköping, jemför de nu der intagna tvångsarbetsfångarna, hvilka alla — eller åtminstone det stora flertalet — endast kort tid förvaras i fängelse, man finner, att dessa senare så väl till följd häraf som på grund af de förseelser, de förut gjort sig skyldiga till, och sitt föregående lif fordra å ena sidan sträng tillsyn, å den andra en klok och förståndig behandling, för att tvångsarbetet skall

Ang. aflöning till bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping. (Forts.)

å dem utöfva den verkan det är afsedt att göra. Det ligger ju då i sakens natur, att den ifrågavarande bevakningsbefälhafvarens tid och krafter härigenom skola tagas i anspråk i högre grad än vid något annat tvångsarbetsfängelse, åtminstone, kan man påstå, i vida högre grad, än förhållandet är med bevakningsbefälhafvaren i t. ex. Landskrona eller Svartsjö.

Kommer så härtill, att denne bevakningsbefälhafvare saknar biträde af en fanjunkare, hvilken tjensteman finnes anställd vid de större centrala fångvårdsanstalterna och som utgör en förmedling mellan bevakningsbefälhafvaren och den personal, som närmast har tillsynen öfver fångarne, så inser man lätt, att hans tid skall vara till fullo upptagen. Generaldirektören för fångvårdsstyrelsen har angifvit hans arbetstid vara från klockan sex på morgonen till nio på qvällen, endast afbruten af en timmes middagsrast. Härtill kan läggas, att för behandlingen af dessa tvångsarbetsfångar, för förekommande och hejdande af oordningarna bland dem och för slitandet af deras tvister så väl sins emellan som med den närmaste bevakningspersonalen, det fordras, att denne bevakningsbefälhafvare skall vara väl danad för sitt uppfostringskall och att han skall hafva tillräcklig menniskokännedom och menniskokärlek för att utöfva sin verksamhet på sådant sätt, att det straff, tvångsarbetsfångarne undergå, verkligen länder dem till förbättring, att de icke komma ut från arbetsfängelset i akt och mening att omedelbart fortsätta sitt förut förda lif, utan efter undergången fängelsetukt och slutadt fängelsearbete i anstalten lemna densamma benägna för att börja ett nytt lif. — Man torde kunna erkänna, att, för att en person, som har en så magtpåliggande befattning, med full ifver och kraft skall egna sig åt sitt kall, han bör lefva under sådana ekonomiska förhållanden, att han icke tryckes af näringsomsorger.

Nu har fångvårdsstyrelsen uppgifvit, att redan för lång tid tillbaka från centralfängelset i Norrköping inkommit framställning till fångvårdsstyrelsen om beredande af löneförbättring för bevakningsbefälhafvaren just på det skäl, som jag framhållit, men att fångvårdsstyrelsen hittills svarat, att den funne sig förhindrad tillstyrka bifall till den sålunda gjorda framställningen, förrän en ny fångvårdsorganisation blifvit genomförd, förrän centralfängelset å Norrmalm upphäfts, förrän de der befintliga tjensterna indragits. Nu har denna omreglering egt rum; kammaren har redan bifallit det förslag om förbättring i löneförmånerna för en del af personalen vid Göteborgs centralfängelse, hvilket blifvit en följd af denna omorganisation. Då så är, hemställer jag, huruvida det icke vore skäl, att kammaren bifölle den föreslagna förändringen äfven för den bevakningsbefälhafvare, som nu är i fråga. Beloppet är ju icke stort; med den förändring, som statsutskottet i föregående punkt föreslagit och kammaren accepterat, kommer ju de 100 kronors förhöjning i fångvårdsanslaget, hvilken Kongl. Maj:t begärt, att förvandlas till

en nedsättning i detta anslag till ett belopp af 200 kronor, äfven om nu föredragna punkten af kammaren bifalles. Jag föreställer mig, att den tillökning i kostnaden för fångvårdsförvaltningen, som i denna punkt ifrågasatts, icke skall kunna af kammaren betraktas såsom afsevärd.

Ang. aflöning till bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping. (Forts.)

Herr Zetterstrand: Vi få vara våra Andrakammareledamöter i statsutskottets tack skyldiga, derför att de söka föra sparsamhetens talan och begränsa statsutgifterna. Men det kan icke hindra, att emellanåt fall inträffa, då de gå längre, än åtskilliga af oss anse lämpligt, och ett sådant fall tyckes här föreligga, åtminstone förefaller det mig så.

Enligt den stat, som för närvarande gäller för tvångsarbetsanstalten i Norrköping, har bevakningsbefälhafvaren i kontant aflöning 1,400 kronor jemte 300 kronor i ålderstillägg. Fångantalet vid nämnda fångvårdsanstalt var under åren 1890—95 i medeltal 70. År 1896 ombyggdes fängelset, och dit skickades, i stället för såsom förut straffångar, tvångsarbetsfångar. Antalet fångar utgör nu 160 i stället för förut 70. Detta har gifvit Kongl. Maj:t anledning att framkomma med förslag, att aflöningen för bevakningsbefälhafvaren måtte höjas.

För att då komma till klarhet om, till hvilket belopp lönen borde höjas, har i propositionen framhållits, att fyra bevakningsbefälhafvare hafva i aflöning 2,500 kr. jemte ålderstillägg af tillsammans 500 kr. samt två bevakningsbefälhafvare 2,000 kr. och ett ålderstillägg af 500 kr. Nu begär Kongl. Maj:t, att denne bevakningsbefälhafvare skulle likställas med de två sistnämnde, och såsom ytterligare skäl för denna framställning har anförts från statsrådsbänken, att denne bevakningsbefälhafvare icke i likhet med alla andra har ett biträde vid sin sida.

Huruvida nu aflöningen åt de två bevakningsbefälhafvare, med hvilka den nu ifrågavarande skulle likställas, är väl afmätt, förstår jag icke att bedöma, men dessa löner äro ju dock genom ett Riksdagens beslut fastställda för dem. Kan det då vara billigt, att den nu ifrågavarande bevakningsbefälhafvaren ensam — och det oaktadt han har mera göromål — skall få mindre aflöning än de andra två. Mig åtminstone förefaller ett sådant förhållande besynnerligt.

För att nu ingen må tro, att det förefinnes så stor skilnad mellan fångantalet i de båda andra anstalterna och i Norrköpings tvångsarbetsanstalt, så vill jag nämna, att i de begge förstnämnda medeltalet fångar enligt 1896 års berättelse utgör 168, medan det i Norrköping uppgår till öfver 160.

På dessa grunder, herr talman, tillåter jag mig yrka bifall till hvad statsutskottet under denna punkt föreslagit.

Herr Kihlberg: Det synes mig, och jag tror äfven, att sam-

Ang. aflöning till bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping. (Forts.)

ma uppfattning varit bestämmande för mina medreservanter, att här icke förebragts tillräckliga skäl för en löneförhöjning sådan som den af Kongl. Maj:t föreslagna.

Det hufvudsakligaste skälet för den ifrågasatta löneförhöjningen tyckes vara, att fångantalet vid denna fängelseanstalt blifvit ökadt från 70 till 160 och att derigenom denne bevakningsbefälhafvare skulle hafva fått så mycket mera att göra, att det vore skäl att höja hans lön med inemot 50 %. Jag skall då tillåta mig att nämna, hvilka tjenstemän, som vid denna anstalt äro anstälda. Det är först en direktör och denne bevakningsbefälhafvare, vidare en kamrerare och slutligen en arbetsföreståndersk förutom vaktbetjening och vaktqvinnor. Det förefaller mig, som om detta antal tjenstemän skulle vara tillräckligt för att på ett tillfredsställande sätt vårda om dessa 160 fångar. Jag kan icke föreställa mig, att denna aflöningsstat och detta antal tjenstemän var grundadt på ett fångantal af endast 70 stycken. Hvar och en kan se, att en sådan tjenstemannapersonal för ett så litet antal fångar är orimligt. Och jag kan gifva stöd för denna uppfattning genom en jemförelse mellan tvångsarbetsanstalten för qvinnor i Norrköping och centralstraffängelset för qvinnor i Göteborg, der, enligt hvad det uppgifvits, endast 50 fångar förvaras. Vid denna fångvårdsanstalt äro icke flere tjenstemän anstälda än en direktör, som tillika är redogörare. Han har ingen bevakningsbefälhafvare och ej heller någon kamrerare till biträde, utan endast en arbetsföreståndersk. Gör man en jemförelse mellan tjenstepersonalerna i dessa båda fängelser, så skall man finna, att Norrköpings tvångsarbetsanstalt för qvinnor i detta fall är bra mycket bättre utrustad än centralstraffängelset i Göteborg.

Hvad sedan beträffar löneinkomsterna för bevakningbefälhafvaren, så har han nu 1,400 kr. i lön och två ålderstillägg, så att lönen kan uppgå till 1,400 kr. Dessutom har han fri bostad och vedbrand, och det synes mig, att en person på den platsen och med de qvalifikationer, som fordras af en sådan person, bör kunna vara väl belåten med denna inkomst. Nu föreslås att höja hans lön till icke mindre än 2,500 kr. Skulle det finnas något skäl att göra en förhöjning, så är i allt fall den nu föreslagna oproportionerligt hög. Men för mig och, som jag tror, äfven för mina medreservanter finnas icke några talande skäl att göra någon som helst löneförhöjning.

Jag får derför fortfarande yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Zetterstrand: Den föregående talaren påpekade, att det skulle vara så stor missproportion beträffande tjenstemännens antal vid Norrköpings tvångsarbetsanstalt och, såsom jag tyckte han nämnde, centralfängelset i Göteborg. *Der* funnos 50 fångar, men blott en direktör och en arbetsföreståndersk. *Här* i Norrköping åter 160 fångar, och i stället för två funnos fyra tjenstemän. För min del tycker jag, att denna olikhet alls icke talar till fördel för

fängelset i Göteborg, utan snarare till fördel för tvångsarbetsanstalten i Norrköping.

Ang. aflöning till bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping. (Forts.)

Sedan framhöll han en annan sak. Han nämnde, att den nu begärda löneförhöjningen skulle vara så oproportionerligt hög. Så förefaller den icke mig, då jag tänker på, att alla öfriga, med bevakningsbefälhafvaren i Norrköping likstälda tjenstemän hafva samma aflöningsförmåner som dem, hvilka nu begärts för den ifrågavarande. Och det förefaller mig, som skulle det kännas hårdt för en tjensteman, som vet, att han uträttar samma göromål som andra sådane, och som dessutom har göromål, hvilka icke åläggas desse, att hafva mindre aflöning än de. Hade statsutskottets ledamöter från denna kammare kunnat anföra något rimligt skäl för sitt afslagsyrkande, skulle jag hafva kunnat gå med på deras åsigt; men då jag icke hört något verkligt skäl förebringas för afslag, så får jag fortfarande yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Det förvånar mig icke alls, att herr Zetterstrand är mån om den ifrågasatta löneförhöjningen för bevakningsbefälhafvaren vid tvångsarbetanstalten i Norrköping. Jag undrar icke alls derpå och vill visst icke sätta i fråga, att icke herr Zetterstrand har den bestämda uppfattningen, att en dylik förhöjning är nödvändig.

Men statsutskottets ledamöter från denna kammare hafva deremot icke den uppfattningen. De hafva ansett, att den lön, som är förenad med platsen i fråga, är rimlig i jemförelse med det arbete, som dess innehafvare har att utföra. Det kan icke sättas i fråga, att derför att det i Norrköpings tvångsarbetsanstalt är 3 gånger så många fångar som i Göteborgs centralfängelse för qvinnor, antalet högre befäl skall vara större i samma proportion. Det högre befälets åliggande är ju hufvudsakligen att tillse, att bevakningspersonalen gör sin pligt, och jag tror derför icke, att man kan gå så långt i sin jemförelse mellan fångvårdsanstalterna i Norrköping och Göteborg, som herr Zetterstrand gjort.

Hvad beträffar löneförhållandena, så finnes det möjligen andra bevakningsbefälhafvare, som hafva lika låga löner som bevakningsbefälhafvaren i Norrköping, och säkert är, att de flesta direktörer vid länscellfängelserna hafva betydligt lägre aflöning, i regeln endast 1,500 kronor, under det att den ifrågavarande bevakningsbefälhafvaren har 1,700 kronor.

Jag vågar således, på grund af hvad jag nu anfört, anhålla att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad; och efter det propositioner af herr talmannen gifvits å hvartdera af de gjorda yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 5 och 6.

Biföllos.

Punkterna 7 och 8.

Lades till handlingarne.

Punkten 9.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 45) hade herr *S. Nordström* föreslagit, att Riksdagen för sin del måtte besluta, att ledamot af häradsrätt, i likhet med skiftesgodeman och ledamot af egodelningsrätt, för sin ordinarie tjenstgöring tillerkännes dagtraktamente med 4 kronor 50 öre för hvarje förrättningsdag, som han personligen deltager i rättens förhandlingar, jemte reseersättning enligt femte klassen af gällande resereglemente till och ifrån förrättningsstället; samt att för detta ändamål under andra hufvudtiteln måtte anslås ett förslagsanslag af 350,000 kronor.

Utskottet hemstälde emellertid, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr S. Nordström begärde ordet och yttrade: Herr talman! Jag kan icke underlåta att med några ord bemöta statsutskottets motivering för hemställan om afslag å min motion.

Statsutskottet säger, att nämndemansinstitutionen bör förblifva byggd på den grundsats, att befattningen såsom nämndeman är ett på medborgarnes förtroende grundadt hedersuppdrag, och att denna befattning derför bör vara oaflönad. Jag hemställer då, huruvida icke det oss gifna uppdrag att vara ledamöter af Andra Kammaren äfven är ett uppdrag, grundadt på allmänt förtroende, och ett hedersuppdrag. Icke för ty åtnjuta vi såsom sådana ett arfvode af 10 kronor per dag. Jag undrar således, om icke en temligen stor likställighet råder mellan häradsnämndens ledamöter och ledamöterna af Andra Kammaren.

Likaså åtnjuta såväl ledamöter af egodelningsrätt som skiftesgodemän en ersättning af 4 kronor 50 öre per dag för sin tjenstgöring; men fastän dessa åtnjuta detta arfvode, så undrar jag, om icke deras uppdrag är grundadt på allmänt förtroende. Skola då nämndemännen vara utan ersättning för sina besvär? Jag tror nästan, att våra häradsnämnder äro den enda domarecorps, som fungerar utan arfvode.

Vidare säger utskottet, att det icke mött någon svårighet att finna lämpliga personer till besättande af lediga nämndemansbefattningar, men derom kunna tankarne vara olika. Det torde icke vara obekant, att inom åtskilliga landsändar kommunerna på eget initiativ

anslå medel för att bereda ersättning åt sina nämndemän, och detta derför, att det råder brist på lämpliga kandidater. Beträffande min domsaga får jag säga, att, när ett nämndemansval förestår, hemmansegarne äro lika rädda för att erhålla detta förtroende som de äro rädda att få influensa. Under sådana förhållanden tror jag icke, att detta argument håller streck.

Jag skall anhålla att få göra en jemförelse. Om man läser Englands historia, så skall man kunna göra den iakttagelsen, att under ingen tidpunkt lagarnes helgd varit sådan som under Cromwells tid. Denne statsman, hvilken, såsom vi veta, styrde med nästan diktatorisk myndighet, hade tid att tänka på mycket, och ehuru han regerade under en mycket upprörd tid, tänkte han på litet af hvarje. Före honom hade rådt en förfärlig korruption. Han tillsatte domare i de olika orterna, hvilka domare i regel voro främlingar inom den ort, der de fungerade, men jemte dessa domare fans det ett förtroenderåd af de inflytelserikaste och mest ansedda personer i den trakt, der domstolen var förlagd. Han hade icke endast omsorg om att få till stånd en opartisk domstol; han sörjde äfven för att den fick ersättning för sitt arbete, ty både domarne och deras bisittare åtnjöto aflöning af staten, och medlemmarne af dessa domstolar voro vid strängt straff förbjudna att mottaga någon som helst ersättning af parterna eller dem, som anlitade domstolen. De fingo icke vare sig i form af sportler eller på något annat mer eller mindre olämpligt sätt skaffa sig inkomster för den tid, de försutto, men också har aldrig, hvarken förr eller senare, inom England rättvisan varit så billig, så sund och så god som under Cromwells tid. — Det står, att om en person förlorat sin börs på landsvägen, så kunde han nästan vara säker på att återfå densamma.

Detta borde vara skäl, som talade för efterföljd, och jag kan icke tänka mig, att våra landsortsdomare skola hafva något emot ett förslag, som afser att höja nämndens intelligens och anseende.

Nu synes utskottet vara af en alldeles motsatt uppfattning mot mig, men jag tror likväl, att motionen är berättigad, och då vi nu såsom lagstiftare åtnjuta ett arfvode af 10 kronor per dag, så torde rättvisa och billighet kräfva, att vi äfven nu besluta en ersättning af 4 kronor 50 öre åt ledamöter i häradsrätterna för den tid, de derigenom försätta.

För att komma till klarhet om huru landet är beläget, så skall jag tillåta mig att yrka afslag å utskottets förslag och bifall till min motion.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10—13.

Biföllos.

Punkten 14.

Lades till handlingarne.

§ 11.

Skedde föredragning af statsutskottets utlåtande n:o 4, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, omfattande anslagen till utrikesdepartementet.

Punkterna 1—3.

Biföllos.

Punkten 4.

Ang. väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern.

I motion (n:o 1), som af herr *E. O. V. Wavrinsky* m. fl. väckts inom Andra Kammaren, hade föreslagits, att Riksdagen måtte till underhåll af den internationella fredsbyrån i Bern för år 1898 lemna ett bidrag af 750 kronor; men hemstälde utskottet, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar *Andersson* i Nöbbelöf, *Ersson* i Vestlandaholm, *Persson* i Stallerhult, *Erickson* i Bjersby, *Larsson* i Mörtlösa, *Sjö*, *Nylander*, *Norberg*, *Petersson* i Dänningelanda och *Persson* i Tällberg, hvilka hemstält,

att Riksdagen måtte till underhåll af den internationella fredsbyrån i Bern för en gång bevilja ett anslag af 750 kronor, att utgå under år 1899.

Efter föredragning af punkten anförde

Herr Wavrinsky: Utskottet inleder sin motivering för afslag å förevarande motion med ett sympatiskt erkännande af fredsverksamheten. Utskottet säger nemligen, att denna verksamhet är synnerligen behjertansvärd och att sträfvandet för att fredssaken måtte vinna allt mera tillslutning och tränga sig in i folkens så väl som den enskildes åskådningssätt är ett mål väl värdt att understödja. Värdet af detta oförbehållsamma vitsord till förmån för fredsverksamheten kan knappt öfverskattas.

Detta betyder i allt fall, att utskottets majoritet erkänner, att fredssträfvandets mål icke längre är en utopi och att detta sträfvande i och för sig icke är en yttring af bristande fosterlandskänsla eller något ännu värre.

Angående väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern. (Forts.)

Motionärerna skulle efter detta erkännande kunnat vänta, att utskottet skulle vara villigt att bifalla motionärernas begäran, men så är dock icke fallet. Utskottet säger, att målet visserligen är värdt att understödjas, men utskottet betviflar, att detta mål skulle befordras genom anslag till ifrågavarande fredsbyrå och detta derför att byrån, som är af ganska ung datum, icke genom sin hittills utöfvade verksamhet kunnat anses förebringa tillräckligt skäl för dylikt understöd.

Jag kan emellertid icke af utskottets yttrande klart finna hvad utskottet närmast afser. Antagligen är det den omständighet, att af de ekonomiska tablåer, som lemnats utskottet, icke framgått, att byrån varit i ekonomiskt trångmål, eller också att det resultat, som vunnits af denna byrås verksamhet, icke kan synas vara värdt de uppoffringar, som motionärerna begära — eller kanske båda dessa uppfattningar — som inverkat på utskottet.

Jag skall då anhålla att få lemna några upplysningar, som jag hoppas skola undanrödja hvarje tvifvel om att vår begäran är berättigad.

Att dessa ekonomiska tablåer icke visat någon brist, det är alldeles rigtigt, men det kunde väl knappast vara egnadt att väcka förtroende hos Riksdagen, om byrån genom den kommission, som har dess verksamhet om hand, kastats in i vidlyftigheter och sålunda satts i skuld för att man derpå skulle kunna bygga förhoppningar om erhållande af anslag. Snarare är det väl erkännansvärdt, att byrån med den ifver, som hvarje dess medlem hyser för att dess verksamhet må blifva utvidgad och utöfva så stort inflytande som möjligt, har begränsat sig efter de tillgångar, den förskaffat sig, och att den således icke genom lättsinnig ekonomisk förvaltning satt sin verksamhet på spel. Det är att märka, att byråns tillgångar och intägter erhållits och till största delen bestå af bidrag, som lemnas af oförtrutna medlemmar af fredsföreningarna i de olika länderna år för år. Men dessa bidrag äro ganska osäkra, och det kan hända, att byråns verksamhet plötsligen skulle kunna afbrytas, om genom någon tillfällig anledning dessa bidrag betydligt nedginge eller för någon kortare tid helt och hållet utsinade; och det är för att förebygga, att byrån skulle kunna försättas i en sådan belägenhet, som man afsatt en liten reservfond, medelst hvilken man ämnar möta dylika svårigheter och uppehålla byråns verksamhet. Detta är också endast en respektabel omsorg för en verksamhet, som utskottet rekommenderar och finner behjertansvärd.

Nu är det emellertid nödvändigt att tillägga, att denna besparing aldrig skulle kunnat ega rum med de små tillgångar, som på frivillighetens väg insamlats, derest icke en person gjort öfverdrifvet stora uppoffringar. Denna person är generalsekreteraren Elie Ducommun, som under mer än sex år såsom byråns föreståndare oegennyttigt uppoffrat sitt arbete och mycket dertill i en verksamhet, som varit af stor omfattning. Huru kunde det väl tänkas, att denna

Angående väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern. (Forts.)

korrespondens med hundratals fredsföreningar öfver hela verlden på många olika språk, upprättandet af ett bibliotek och arkiv m. m. — huru kunde det väl tänkas, att detta betydande arbete och stora ansvar skulle kunna läggas på en person, som icke får ett öres ersättning för sitt arbete? Det är väl icke rimligt att begära, att han i längden dermed skall fortsätta.

Det är omsorgen om denna byrås verksamhet, som förmått mig att göra hemställan till vår parlamentariska grupp om en framställning till Riksdagen, och det är också på grund häraf, som denna motion blifvit väckt. Den afser att försöka bevara åt byrån en kraft, som vi, om vi förlora den, icke se oss i stånd att ersätta, men som oundgängligen behöfves för detta fredsarbete, hvilket skulle kunna utmynna i osäkra och ovisa yrkanden, som icke vore egnade att befordra freden, utan något annat, derest icke ledningen låge i goda och tillförlitliga händer.

Om man betager byrån den ekonomiskt fasta grundval, som skulle komma att bestå deri, att byrån finge fasta anslag och moraliskt understöd från de olika staternas regeringar, så kan man icke sätta stora anspråk på de resultat, som af denna byrå kunna vinnas. Jag hemställer derför, att man icke måtte vägra denna lilla skärf, om jag så får säga, för en verksamhet, som utskottets majoritet ampelt rekommenderar, och som kräfver långt, träget och troget arbete för att kunna föras framåt och bära frukt.

Utskottet säger sedan: »Då dessutom af de tre länder, motionären uppgifver hafva lemnat bidrag till fredsbyrån, Danmark gifvit sitt en gång för alla och Schweiz sannolikt ej obetydligt påverkats deraf, att byrån der har sitt säte, synes en så allmän anslutning från de europeiska staterna saknas, att deruti skulle ligga ett skäl för Sverige att lemna bidrag», och hemställer derför om afslag.

Ja, det är sant, att Danmark lemnat sitt anslag en gång för alla, som det heter. Jag lemnar ur räkningen, om möjligheten att gifva vidare bidrag till byråns hjelp och stöd dermed är afskuren. Men det är att märka, att Danmarks anslag var 2,000 kronor. Danska folketinget har förut så godt som enhälligt gifvit sitt bifall till förslaget om ett understöd af 500 kronor, afsedt att utgå *årligen* till fredsbyrån, hvilket förslag väckts af Fredrik Bajer, som på grund af sitt initiativ till denna byrås inrättande innehar hedersposten som president; och danska regeringen har gifvit byrån sitt moraliska understöd derigenom, att utrikesministern öfverlemnat bland annat alla danska traktater såsom bidrag till byråns bibliotek. När jag nu ser hans excellens utrikesministern här närvarande, så vill jag hemställa till honom, om icke från svenska utrikesministeriet samma uppmärksamhet kunde visas byrån till förmån för alla dem, som i byråns bibliotek söka underrättelse om dessa förhållanden.

Angående väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern. (Forts.)

Det är gifvet, att det icke är de stora militärstaterna, som närmast föranledas att understödja dessa sträfvanden; de lita i första hand till sina diplomater och sin armé, Men om man derför tror, att sympatien hos dem är ringa för byråns mål, så misstager man sig. I chauvinismens hemland, Frankrike, är fredsrörelsen i starkt tilltagande, fastän i dessa oroliga tider detta arbete icke kan tränga igenom. Ett prof på anslutningen till denna idé är, att man upprättat en filial till fredsbyrån i Bern, hvilken endast afser att lätta den börda, som ligger på en enda mans skuldror, nemligen herr Elie Ducommuns i Bern. Och i den parlamentariska fredsgruppen representera åldrige statsmän dessa idéer på ett sätt, som är egnadt att väcka de största förhoppningar. Ledningen bland dessa tages af en man, hvars namn i dessa dagar med heder föres öfver hela verlden, nemligen förre justitieministern Trarieux. Äfven generaler i armén stå i spetsen för denna grupp. Jag erinrar här särskildt om en nyligen afliden man, som jag personligen kände, nemligen general Young, hvars namn nu också ofta nämnes. Och jag tillägger, att qvinnorörelsen i Frankrike för fredssaken för närvarande är så stark, att den icke öfverträffas af något annat lands. Jag nämner detta derför, att det visar, att hos detta lättrörda franska folk besinning och förnuft dock råda i en högt utvecklad grad, och detta just bland qvinnorna, af hvilka man knappast väntat det.

Det är gifvet, att nationer, som hafva en yttre magtställning af lägre ordning, skola söka att bibehålla och skydda sin neutralitet och sjelfständighet på denna väg; det ligger ju i sakens natur. Sverige har med ifver gått i spetsen för nationerna på en tid, då kriget och krigarne spelade en helt annan roll än nu, och dervid skördat märkliga lagrar. Kunde vi då icke hafva skäl att nu träda fram för att skörda lagrar på fredssträfvandenas område? Skola vi nu visa oss dådlösa och likgiltiga för en sak, som rönt så mycket erkännande från statsutskottet? Det strider mot min fosterlandskänsla, och jag hoppas, att jag kan påräkna någon sympati hos Andra Kammaren äfven utom mina medmotionärers krets. Jag finner af den reservation, som bifogats utskottets utlåtande, att icke mindre än tio ledamöter från denna kammare velat befordra motionens syfte genom att föreslå, att till understöd åt det sträfsamhet och uppoffringar kräfvande fredsarbetet, som ledes af byrån i Bern, för en gång anslå 750 kronor. Detta synes mig vara en ringa gärd till uppmuntran, helst om man besinnar, att vi uppoffra millioner efter millioner på rustningar och befästningar, hvilka visserligen också i första hand äro till för att skydda neutraliteten och freden, men som, om de drifvas till en sådan gräns, att de väcka stormagternas uppmärksamhet, kunna blifva en fara lika mycket som ett värn.

750 kronor synas mig för ändamålet vara en rimlig summa, och jag vågar derför hemställa, att kammaren behagade, med afslag å statsutskottets hemställan, bifalla reservanternas yrkande, att Riks-

Angående väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern. (Forts.)

dagen måtte till underhåll åt den internationella fredsbyrån i Bern för en gång bevilja ett anslag af 750 kronor att utgå under år 1899.

Herr *Eriksson* i Bäck instämde häruti.

Herr Kihlberg yttrade: Då jag med min röst bidragit till det slut, hvartill utskottet i denna fråga kommit, skall jag också be att få angifva några skäl för detta mitt votum.

Vare det långt från mig att ringakta den verksamhet, fredsvännerna utöfva vare sig genom denna fredsbyrå eller genom andra åtgärder. Den beaktas af mig lika väl som af den ärade motionären. Kan man arbeta i den rigtningen, att man i folkmedvetandet, särskildt inom de stora staterna, får fram en stark opinion mot att dessa stater genom krigsvåldshandlingar missbruka sin rätt gent emot de svagare staterna, som ju i närvarande tid måste anstränga sig till det yttersta för att skydda sig mot dylika våldsgerningar, då är ju detta i och för sig en mycket vacker och god sak, som jag långt ifrån vill klandra. Mitt votum grundar sig på reella skäl.

Af de bilagor, som åtfölja motionen, framgår, att denna fredsbyrå i årliga inkomster har cirka 10,000 francs, att utgifterna förra året uppgått till högst 8,500 francs och att den har besparingar på cirka 8,000 francs. Vid pröfningen af denna fråga i statsutskottet fick derför enligt min tanke icke uteslutande tagas hänsyn till den större eller mindre entusiasm, hvarmed man kunde omfatta sjelfva det beaktansvärda i saken, utan man måste också taga hänsyn till, huruvida de medel, som begärdes, voro nödvändiga. Och af de upplysningar, som i detta afseende lemnats utskottet genom bilagorna till motionen, framgår icke, att byrån för den verksamhet, som den bedrifver, hittills saknat nödiga medel. Är det deremot meningen, att byrån skall utvidga sin verksamhet på andra områden än de, på hvilka den hittills verkat — och detta synes vara motionärens tanke — då borde motionären angifvit, på hvilken väg eller i hvilken rigtning byrån tänker inslå, för att derigenom påvisa, att för den nya verksamheten vore ytterligare medel behöfliga. Men någon sådan utredning finnes icke.

Jag har från visst håll hört, att det skulle gälla som ett slags moraliskt understöd, om statsmagterna lemnade bidrag till byråns verksamhet. Mig synes det vara alldeles motsatsen. Det finnes så väl i vårt land som i andra länder många välgörenhetsinrättningar, många enskilda föreningar, som verka för goda och nyttiga saker, och jag tror, att så länge sådana föreningar kunna verka för sina ändamål utan inblandning af statsmagterna, så stå de i moraliskt hänseende starkare. Är det nu så, att man, såsom motionären yttrade, kunde befara, att byråns nuvarande inkomster skola utsina, ja, då visar detta endast, att saken icke omfattas med något lifligare intresse af allmänheten. Jag vågar i den vägen vara mera entusiast än motionären, ty jag tror, att denna sak fortfarande kommer att

Angående väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern. (Forts.)

uppväcka intresse och äfven ofvervillighet hos enskilda och att under sådana förhållanden en opinion är starkare och kraftigare, om den utgår från folket utan påtryckning från statsmagterna.

Under sådana förhållanden har jag i statsutskottet icke kunnat vara med om att förorda bifall till den föreliggande motionen, och det är derför af fullständigt principiella skäl, som jag biträdt den hemställan, som utskottet gjort, och hvarå jag nu anhåller om proposition.

Herr Wavrinsky: Jag respekterar fullständigt de motiv, som den siste ärade talaren, ledamoten af statsutskottet, framhöll. Jag vill endast dertill foga den anmärkningen, att någon sådan ekonomisk utredning om byråns verksamhet för framtiden, som han ansåg nödvändig för att ådagalägga anslagets behöflighet, icke synes mig vara af behofvet påkallad. Att ett så litet anslag som 750 kr. för ett så stort ändamål icke skall räcka långt, synes mig vara alldeles klart. Deremot har jag ansett det vara nödvändigt att visa, hvad denna fredsbyrå bär i sin sköld, hvilket program den har och hvad den vill utföra. Detta program finnes i alla sina delar fullständigt angifvet i min motion, och af detsamma kan en mycket ringa del med byråns nuvarande tillgångar förverkligas. Detta synes mig alldeles tydligt framgå af motionen.

Jag anhåller fortfarande att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke neka till, att det många gånger har förvånat mig, att denna fråga, då den kommit på tal, behandlats till och med med ironi. Med en öfverlägsen min har man sagt: Hvad skall det tjena till att bråka med det här? Så länge menniskorna slås sins emellan, lärer man väl icke kunna åstadkomma ett bättre förhållande nationerna emellan. — Nej, mina herrar, det är icke alls detsamma, att en person i häftighet tilldelar en annan ett slag och denne då slår tillbaka eller att nationerna och folken uppbjuda alla sina krafter för anskaffande af mordvapen för att sedan utskicka sina söner för att i massa mörda hvarandra. Här emellan finnes en väsentlig skilnad.

Jag kan vidare icke förstå, hvarför icke intresset för denna fråga är större, än som verkligen är fallet. Jag finner visserligen, att utskottet uttalat intresse för densamma; men det oaktadt har utskottet icke velat göra något för densamma, under förmenande, dels att institutionen vore för ung — ja, mina herrar, vore institutionen gammal, så behöfde den kanske icke något understöd begära; det är just derför, att den är ung, som den behöfver sådant — och dels derför, att blott några små länder lemnat bidrag till denna byrå och att deri låge ett skäl för oss att vänta, till dess de stora europeiska staterna komme med. Ja, mina herrar, då få vi allt vänta rätt länge, ty sådana reformer som dessa komma sannolikt

Angående väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern. (Forts.)

icke från de stora europeiska staterna, utan förr från de små och svaga, och derför anser jag, att de små och svaga staterna böra allesammans förena sig för att åstadkomma något i detta hänseende. Skola vi vänta på att de stora staterna komma med, så komma vi kanske aldrig derhän.

En af utskottets ledamöter har här yttrat, att han icke vill vara med om detta anslag, enär detsamma icke behöfves. Han har af räkenskaperna sett, att penningar finnas. Icke tror jag, att man kan åstadkomma några stora resultat med 750 kronor; men när vi anslå millioner på millioner för att finna upp förstörelseredskap att dermed slå i hjel hvarandra, så böra vi också hafva råd att använda 750 kronor för att freda oss häremot. Jag tror verkligen icke, att dessa 750 kronor i och för sig spela någon stor roll, men i *ett* afseende spela de en mycket stor roll, och det är derigenom, att svenska folkets representanter genom denna lilla obetydliga summa erkänt, att något i detta hänseende bör göras. De ha då erkänt, att de vilja vara med om att verka för denna goda sak, och detta moraliska stöd innebär något mycket mer än 750 kronor. Herr talman, jag anhåller om bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Broström, Göthberg, Olsson* i Sörnäs, *Söderberg, Olsson* i Mårdäng, *Thylander, Hultkrantz, Nyström, Sandquist, Hammarström, K. G. Karlsson, Ericsson* i Vallsta, *Norberg, Nordin* i Hammerdal, *Nydahl, Jönsson* i Färeköp, *Byström* och *John Olsson.*

Herr von Friesen: Herr talman! Mitt namn finnes icke antecknadt bland reservanterna, men anledningen dertill är den, att jag icke var närvarande i utskottet, när detta ärende der förekom. Hade jag deltagit i frågans behandling, så skulle jag ha stält mig på samma sida som reservanterna.

Det är väl sant, att i denna fråga möjligen icke föreligger en sådan utredning, som utskottet önskar, när det är fråga om understöd till inhemska institutioner. Denna omständighet skulle dock icke ha hindrat mig att biträda reservationen, ty här är fråga om en institution, verkande under helt andra förhållanden än en inhemsk sådan. Det synes mig sålunda, att man, då summan är så liten som denna, mera bör, som den senaste ärade talaren framhöll, fästa afseende vid önskvärdheten af att lemna ett moraliskt understöd. Ur denna synpunkt skulle jag obetingadt ha anslutit mig till reservationen, till hvilken jag nu också ber att få yrka bifall.

Herr Sjö: Jag får säga, att det skulle synas besynnerligt, om vi skulle vägra det lilla anslag, som är af motionären begärdt, då såväl Danmark som Norge och Schweiz anslagit betydligt större belopp, än hvad här ifrågasättes, till denna fredsbyrå. Dessa stater hafva härigenom visat, att de vilja hafva fred och vänskap med

sina grannar, då de för den goda sakens skull lemnat större anslag, än hvad som nu här är i fråga skulle beviljas; gerna skulle jag derför se, att kammaren beviljar, hvad reservanterna föreslagit.

Ang. väckt förslag om bidrag till internationella fredsbyrån i Bern. (Forts.)

Här yttrades af den ärade talaren från statsutskottet, herr Kihlberg, att statsmagterna icke borde ingripa i denna sak genom beviljande af anslag. Jag tror dock, att det icke skulle skada, om statsmagterna uttalade sig äfven i fredlig rigtning på det sätt, att man beviljar ett litet anslag.

Herrarne veta lika väl som jag, att för icke längre tid sedan än förlidet år uppstod inom Grekland en ganska stor fanatism, om jag så får kalla det, för krig emot Turkiet. Man ville försvara sig och hämnas lidna oförrätter, och det gick så långt, att folkmassorna, de djupa lagren, ropade på krig och oupphörligt på krig. De ville icke höra något annat, icke ens på regeringens betänkligheter i att börja krig. Hade der funnits en fredsbyrå, hvars medlemmar möjligen gått ut bland folket och intalat dess medlemmar att vara lugna och besinningsfulla och betänka innebörden af ett krig, så skulle möjligen resultatet ha blifvit ett annat. Nu veta vi, att slutet blef ett det allra förskräckligaste fiasko.

Då tiden är så långt framskriden, skall jag icke tillåta mig att yttra något vidare, utan endast yrka bifall till reservationen.

Herr *Andersson* i Löfhult förenade sig med herr Sjö.

Herr friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! För den händelse någon skulle begära votering och på det att meningarna icke må blifva allt för delade, skall jag återtaga mitt förra yrkande och i stället hemställa om bifall till reservationen. Det är ju ingen skilnad i sak, enär precis samma summa afses. Enda skilnaden är ju den, att anslaget i ena fallet skulle utgå för år 1898 och i det andra fallet för år 1899. Jag återtager sålunda mitt förra yrkande och hemställer om bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de återstående yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den vid punkten fogade reservationen.

§ 12.

Slutligen föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande n:o 16, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om styrkande af hinderslöshet till äktenskap.

§ 13.

Nya motioner afgåfvos af:

herr *A. Göransson*, n:o 210, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 11, 21, 59 och 73 i förordningen om kommunalstyrelse på landet; och

herr *J. Bromée* m. fl., n:o 211, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 11, 21, 59 och 73 i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

Motionerna bordlades.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 20, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande statens jernvägstrafik,

n:o 21, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar,

n:o 22, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående godtgörelse till jernvägsstyrelsen för förskottsvis utgifven expropriationsersättning för viss till Luleå—Gellivarebanan hörande mark,

n:o 23, i anledning af *dels* Kongl. Maj:ts proposition angående förhöjning i de vaktmästarne hos åtskilliga statsmyndigheter tillerkända löneförmåner, *dels och* inom Riksdagen väckt motion i samma ämne,

n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning angående embets- och tjenstemäns dagliga tjenstgöringstid m. m.,

n:o 25, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Norrköpings stad af förra hospitalslägenheten Hospitalsholmen, och

n:o 26, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af jord från inegorna till Sandviks f. d. säteri i Sandviks församling af Jönköpings län, samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af § 24 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,

n:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lagar angående ändring i vissa delar af förordningarna om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad och om landsting den 21 mars 1862 samt af förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, och

n:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 58 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, sådant detta lagrum lyder enligt förordningen den 2 december 1892.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

	herr	*Ollas A. Ericsson*	under	5	dagar	fr. o. m. den	19 dennes.
	»	*C. F. Petersson* i Dänningelanda	under	8	dagar	fr. o. m. den	18 dennes,
	»	*P. O. Lundell*	under	5	dagar	fr. o. m. den	18 dennes,
	»	*P. Andreasson*	»	8	»	» »	19 »
	»	*A. Olsson* i Mårdäng	»	6	»	» »	17 »
	»	*Back Per Ersson*	»	6	»	» »	17 »
och	»	*C. A. Andersson* i Malmö		8	»	» »	21 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,54 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Fredagen den 18 februari.

Kl. $^1/_2$ 3 e. m.

Kammarens förhandlingar leddes under detta sammanträde af herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande februari.

§ 2.

Föredrogs till en början och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af § 2 mom. 3 och § 11 mom. 1 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilde att fullgöra reqvisitioner för krigsmagtens behof.

Till behandling af statsutskottet öfverlemnades Kongl. Maj:ts proposition angående pensionsrätten för gevärshandtverkare vid indelta infanteriet.

§ 3.

Härefter föredrogos och hänvisades till lagutskottet de sedan senaste sammanträdet på kammarens bord hvilande motioner:

af herr *A. Göransson*, n:o 210; och

af herr *J. Bromée* m. fl., n:o 211.

§ 4.

Föredrogos och bordlades för andra gången:

statsutskottets utlåtanden n:is 20, 21, 22, 23, 24, 25 och 26; samt

lagutskottets utlåtanden n:is 17, 18 och 19.

§ 5.

För motions afgifvande hade sig anmält herr *J. Nydahl,* hvilken aflemnade en motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förbud mot användande af s. k. totalisator vid kapplöpningar, som af kavallerioffícerare företagas och vid hvilka pris af statsmedel utdelas.

Denna motion, som erhöll ordningsnummern 212, begärdes på bordet och bordlades.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *K. E. Holmgren* i Hillebola under 4 dagar fr. o. m. den 19 dennes,

herr *A. L. Apelstam* under 14 dagar fr. o. m. den 21 dennes,

» *J. Nilsson* i Sorröd » 10 » » » 19 »

och » *J. Hjelmérus* under den 19 dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,54 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.